

ΑΘΛΗΣΗ ΑΜΕΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΎΝΤΑΞΗ

Του Αθανάσιου Λιάκου

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία που υποβάλλεται στο καθηγητικό σώμα για τη μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων απόκτησης Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στη «Οργάνωση και Διαχείριση Αθλητικών Δραστηριοτήτων για άτομα με αναπηρίες (Α.με.Α.)» του Παν/μίου Πελοποννήσου.

Σπάρτη 2021

Εγκεκριμένο από την Εξεταστική Επιτροπή:

Επιβλέπων: Στρίγκας Αθανάσιος

2^ο Μέλος : Παπαλουκάς Μάριος

3^ο Μέλος : Περρέα Αναστασία

Περίληψη

Σε όλες τις κοινωνίες, όπως και στην ελληνική, τα άτομα με αναπηρία παρέμεναν στο κοινωνικό περιθώριο. Τις τελευταίες, όμως, δεκαετίες καταβάλλονται προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους και την όσο το δυνατόν ομαλότερη και απρόσκοπτη ενσωμάτωσή τους στο κοινωνικό σύνολο. Έχει παρατηρηθεί και αποδειχθεί ότι η ενασχόλησή τους με τον αθλητισμό συμβάλλει στην ανάπτυξη των κοινωνικών τους σχέσεων, στον επαναπροσδιορισμό των ικανοτήτων – δεξιοτήτων τους, στην αυτοβελτίωση της εικόνας τους και εν γένει στην αυτονομία τους και την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους. Η παρούσα, λοιπόν, εργασία στοχεύει, μέσω βιβλιογραφικών αναφορών, να διερευνήσει πώς η σωματική άσκηση μπορεί να εξαλείψει τα φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας των ατόμων με αναπηρία εντάσσοντας τα σε ένα περιβάλλον αποδοχής και σεβασμού.

Λέξεις Κλειδιά: ΑμεΑ, Προσβασιμότητα, Άθληση, Ένταξη

Abstract

In all societies, as in Greek, people with disabilities remained on the margins of society. In recent decades, however, efforts have been made to improve their quality of life and to integrate them as smoothly and seamlessly as possible into society. It has been observed and proved that their involvement in sports contributes to the development of their social relations, to the redefinition of their abilities and skills, to the self-improvement of their image and in general to their autonomy and the completion of their personality. The present work, therefore, aims, through bibliographic references, to investigate how physical exercise can eliminate the phenomena of social pathogenesis of people with disabilities by placing them in an environment of acceptance and respect.

Keywords: Disability, Accessibility, Sports, Integration

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Abstract	4
1. Εισαγωγή	7
2. ΑμεΑ και Προσβασιμότητα.....	11
2.1. Είδη Αναπηριών και Προσβασιμότητα	11
2.1.1. Σωματικές	11
2.1.2. Περιορισμοί στις αισθήσεις	12
2.1.3. Νευρολογικές.....	13
2.1.4. Γνωστικοί περιορισμοί.....	14
2.2. Ψυχιατρικοί περιορισμοί.....	15
2.3. Πολλαπλοί περιορισμοί χημικής ευαισθησίας.....	16
2.4. Είδη Προσβασιμότητας για Αμεα.....	17
2.4.1. Φυσική πρόσβαση.....	17
2.4.2. Πρόσβαση σε επικοινωνία και πληροφόρηση	17
2.4.3. Προσβασιμότητα προγράμματος	17
2.4.4. Εργασία.....	17
2.4.5. Εκπαίδευση	18
2.4.6. Πρόσβαση στην κοινότητα	18
2.5. Σημασία Εξασφαλίσεις Προσβασιμότητας σε ΑμεΑ	18
2.6. Πρόσωπα που Εξασφαλίζουν την Προσβασιμότητα στα ΑΜΕΑ.....	21
2.7. Τρόποι Εξασφάλισης Προσβασιμότητας σε ΑμεΑ	23
2.8. Φυσική Προσβασιμότητα	24
2.9. Χώροι και Φυσική Προσβασιμότητας Στα Αμεα.....	26
2.9.1. Δημόσιες εγκαταστάσεις.....	26
2.9.2. Ομοσπονδιακές, πολιτειακές και τοπικές αρχές	26
2.9.3. Υπαίθριοι χώροι, όπως δημόσια πάρκα, μνημεία, πλατείες, κήποι κ.λπ. ..	27
2.9.4. Δημόσιοι χώροι.....	27
2.9.5. Μέσα Μαζικής Μεταφοράς	27
2.10. Προσβασιμότητα στην Επικοινωνία και την Πληροφόρηση.....	28
2.11. Προσβασιμότητα σε Υπηρεσίες.....	29
2.11.1. Απασχόληση	31
2.11.2. Εκπαίδευση	32
3. ΑμεΑ και Κοινωνική Ένταξη	34
3.1. Η Έννοια της Κοινωνικής Ένταξης.....	34

3.2. Η Αξία της Κοινωνικής Ένταξης.....	34
3.3. Πολιτιστικά Εμπόδια στην Κοινωνική Ένταξη	35
3.4. Κοινωνικές Προσδοκίες και Στερεότυπα για τα Άτομα με Αναπηρία	36
3.5. Βήματα για την Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης.....	37
3.6. Στρατηγικές Συμμέτοχης για Άτομα με Αναπηρία.....	39
3.6.1. Αναπηρία και Ανάπτυξη σε Ομοειδείς Οργανισμούς.....	40
3.6.2. Κατευθυντήριες Γραμμές για την Ένταξη και Καθορισμό Προτύπων Προσβασιμότητας	42
3.6.3. Δόμηση Εσωτερικής Ικανότητας για Ανάπτυξη Χωρίς Αποκλεισμούς	43
3.6. Ανάπτυξη Ψυχικής Υγείας και Ποιότητας Ζωής των ΑμεΑ μέσω του Αθλητισμού για άτομα με αναπηρίες.....	44
4. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση Μελετών Κοινωνικής Ένταξης των ΑμεΑ μέσω του Αθλητισμού.....	50
5. Συμπεράσματα	58
Βιβλιογραφία	62

1. Εισαγωγή

Η περιήγηση στον πραγματικό κόσμο είναι κάτι που πολλοί από εμάς μπορεί να θεωρήσουμε δεδομένο. Πολλές φορές την ημέρα αναγκαζόμαστε να περπατήσουμε γύρω από εμπόδια όπως πεζοδρόμια, κατώφλια, σκάλες, σχάρες πεζοδρομίων, εμπόδια, στενά περάσματα. Μπορεί σπάνια να σκεφτόμαστε σχετικά με πινακίδες, ανακοινώσεις ηχείων, σήματα κυκλοφορίας και άλλες πηγές που μας κατευθύνουν ή μας δίνουν τις απαραίτητες πληροφορίες. (Eichhorn & Buhalis, 2010)

Για όσους έχουν κάποιες σωματικές δυσκολίες, ωστόσο, ένα κράσπεδο ή μερικές σκάλες μπορεί να είναι μεγάλα εμπόδια. Οι ανακοινώσεις ηχείων αεροδρομίου είναι συχνά δύσκολο να κατανοηθούν για άτομα με τέλεια ακοή, ενώ για όσους είναι κωφοί ή με προβλήματα ακοής, μπορεί να μην τις ακούσουν καθόλου. Τα σημάδια, ανεξάρτητα από το πόσο καλά τοποθετούνται και πόσες πληροφορίες μεταφέρουν, δεν κάνουν καλό για κάποιον με προβλήματα όρασης, εκτός εάν βρίσκονται σε προβλέψιμα μέρη και μπορούν να διαβαστούν με άγγιγμα (Jun & Hong, 2014).

Με άλλα λόγια, τα φυσικά χαρακτηριστικά, που στα άτομα χωρίς σωματικές αναπηρίες θεωρούνται δεδομένα, μπορεί να δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα σε άτομα με διαφορετικές ικανότητες, κυρίως επειδή οι ανάγκες τους δεν έχουν ληφθεί υπόψη κατά το σχεδιασμό αυτών των χαρακτηριστικών (Hersh & Leporini, 2012). Αυτή η έλλειψη σκέψης μπορεί επίσης να επεκταθεί και στους τρόπους με τους οποίους μπορούν να αντιμετωπίζονται τα άτομα με αναπηρία όταν αναζητούν εργασία, εκπαίδευση ή υπηρεσίες (Abir & Hoque, 2011). Σε περισσότερες από 50 χώρες, αυτή η κατάσταση έχει αναγνωριστεί και αντιμετωπιστεί, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό, από νόμους που προστατεύουν τα άτομα με αναπηρία από τις διακρίσεις και τους εγγυώνται τουλάχιστον κάποιο βαθμό πρόσβασης σε δημόσιες εγκαταστάσεις, απασχόληση, υπηρεσίες, εκπαίδευση και / ή ανέσεις (Eichhorn & Buhalis, 2010).

Αυτή η ενότητα είναι μέρος ενός κεφαλαίου που ασχολείται με την αλλαγή του φυσικού και κοινωνικού χαρακτήρα των κοινοτήτων (Pirani & Sasikumar, 2014). Θα συζητήσουμε για την πραγματοποίηση αλλαγών στην κοινότητα που διασφαλίζουν ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν φυσική πρόσβαση σε κτίρια και άλλους χώρους που χρησιμοποιούνται από το κοινό, καθώς και αλλαγές για να διασφαλιστεί η πρόσβασή

τους στην απασχόληση, τις υπηρεσίες, την εκπαίδευση, τις λειτουργίες της κυβέρνησης και το πλήρες δημόσιο συμμετοχή (Encil, 2012).

Σύμφωνα με τον Νόμο για τους Αμερικανούς με Αναπηρίες (American With Disabilities Act - ADA), «ο όρος «αναπηρία» σημαίνει ότι ένα άτομο έχει σωματική ή διανοητική ανεπάρκεια που περιορίζει ουσιαστικά μία ή περισσότερες από τις κύριες δραστηριότητες της ζωής του ή ένα άτομο θεωρείται ότι έχει τέτοια εξασθένιση.». Οι σοβαρές αναπηρίες, οι οποίες έχουν προκληθεί από τραυματισμό, ασθένεια ή ιατρική πάθηση, ή από νευρολογικούς, χημικούς ή αναπτυξιακούς παράγοντες, επηρεάζουν περίπου το 12% του πληθυσμού των ΗΠΑ (Jun & Hong, 2014).

Περίπου το 18% του πληθυσμού έχει κάποιο επίπεδο αναπηρίας, ποσοστό που επεκτείνεται στο 72% για τα άτομα ηλικίας 80 ετών και άνω, και συρρικνώνεται στο 11% για παιδιά ηλικίας 6 έως 14 ετών. Το 4% του πληθυσμού άνω των 6 ετών είναι άτομα με αρκετά σοβαρές ειδικές ανάγκες που χρειάζονται προσωπική βοήθεια με μία ή περισσότερες δραστηριότητες της καθημερινής τους ζωής (Hersh & Leporini, 2012).

Με έγκριση το 1990, ο Νόμος για τους Αμερικανούς με Αναπηρίες είναι ο περιεκτικός νόμος που καλύπτει τα περισσότερα ζητήματα προσβασιμότητας για άτομα με αναπηρία στις Η.Π.Α. και σε αυτήν βασίζονται νόμοι για τα δικαιώματα αναπηρίας σε πολλές άλλες χώρες. Εφαρμόζεται σε όλες τις πολιτειακές και τοπικές κυβερνητικές υπηρεσίες και εγκαταστάσεις (οι ομοσπονδιακές εγκαταστάσεις καλύπτονται από τον ομοσπονδιακό νόμο από το 1978) και σε όλες τις δημόσιες εγκαταστάσεις - κτίρια και άλλους χώρους - που είναι διαθέσιμοι στο ευρύ κοινό. Ο Νόμος για τους Αμερικανούς με Αναπηρίες εγγυάται τόσο τη φυσική προσβασιμότητα όσο και τη μη διάκριση στην απασχόληση και την παράδοση αγαθών, υπηρεσιών, προγραμμάτων και εκπαίδευσης (Encil, 2012).

Η αναπηρία «απενεργοποιεί» κάποιον μόνο όταν εμποδίζει κάποιον να κάνει ό, τι θέλει ή πρέπει να κάνει. Ένας δικηγόρος μπορεί να είναι εξίσου αποτελεσματικός σε μια αναπηρική καρέκλα όσο και όχι, αρκεί να έχει πρόσβαση στην αίθουσα του δικαστηρίου και στη νομική βιβλιοθήκη, καθώς και σε οποιουσδήποτε άλλους χώρους και σε υλικό ή εξοπλισμό που είναι απαραίτητο για να κάνει τη δουλειά του καλά. Ένα άτομο που δεν μπορεί να ακούσει μπορεί να είναι κύριος ξυλουργός ή

επικεφαλής εργαστηρίου χημείας, εάν μπορεί να επικοινωνήσει με πελάτες και βοηθούς. Ένα άτομο με ψυχική ασθένεια μπορεί ωστόσο να είναι ένας λαμπρός λόγιος ή θεωρητικός. (Ο John Nash, που αποτελεί το θέμα της ταινίας "A Beautiful Mind", είναι νικητής του βραβείου Νόμπελ που περιγράφεται από ορισμένους ως ο σημαντικότερος μαθηματικός του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα, παρά το γεγονός ότι είναι σχιζοφρενής.) (Abir & Hoque, 2011).

Από την άλλη πλευρά, μερικές φορές μια αναπηρία περιορίζει πραγματικά τις ενέργειες και τις ικανότητες ενός ατόμου. Εάν το κτίριο είναι φωτιζόμενο και οι ανελκυστήρες δεν λειτουργούν, ένας χρήστης αναπηρικού αμαξιδίου ενδέχεται να κινδυνεύει υπερβολικά στον 14ο όροφο (Eichhorn & Buhalis, 2010). Προκειμένου να λειτουργούν αποτελεσματικά και με ασφάλεια στις θέσεις εργασίας, στην εκπαίδευση και στην καθημερινή ζωή, τα άτομα με αναπηρίες πρέπει να έχουν σωματική και κοινωνική πρόσβαση στους ίδιους χώρους, την απασχόληση, τα αγαθά, τις υπηρεσίες, την ψυχαγωγία και την κοινοτική συμμετοχή με όλους τους άλλους. Όταν φιλοξενούνται άτομα με ειδικές ανάγκες, οι αναπηρίες τους δεν περιορίζουν την ικανότητά τους να συμμετέχουν πλήρως στη ζωή (Jun & Hong, 2014).

Οι αναπηρίες μπορεί να είναι ορατές ή αόρατες, σωματικές ή άλλου είδους. Οι περισσότερες μπορεί να προκύψουν είτε από κληρονομικές καταστάσεις είτε από αναπτυξιακά ζητήματα πριν από τη γέννηση, από τραυματισμό από ασθένεια, από χημικές ανισορροπίες ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, από περιβαλλοντικούς παράγοντες (Hersh & Leporini, 2012).

Στο τελευταίο μέρος του 20ού αιώνα, τα δικαιώματα και οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες γίνονταν όλο και περισσότερο κατανοητά και αντιμετωπίστηκαν. Το 1990, οι Ηνωμένες Πολιτείες ψήφισαν τον νόμο για τους Αμερικανούς με αναπηρίες, αναγνωρίζοντας και κωδικοποιώντας αυτά τα δικαιώματα και τις ανάγκες σε ένα σύνολο προτύπων για πρόσβαση και στις δύο φυσικές περιοχές (τη δυνατότητα εισόδου, ελεύθερης κυκλοφορίας και χρήσης των κτιρίων και του κοινού χώρους) και ευκαιρίες (πρόσβαση σε θέσεις εργασίας, υπηρεσίες, εκπαίδευση, ψυχαγωγία κ.λπ.) για άτομα με αναπηρία (Pirani & Sasikumar, 2014). Το Ηνωμένο Βασίλειο ακολούθησε το 1993 με τους Πρότυπους κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την εξίσωση ευκαιριών για άτομα με αναπηρία. Σε αυτό το γράψιμο, περισσότερες από 50 χώρες σε όλο τον κόσμο είτε έχουν εκδώσει νόμους είτε έχουν ερμηνεύσει ή ξαναγράψει τα συντάγματά τους για την αντιμετώπιση των δικαιωμάτων αναπηρίας.

Πιο πρόσφατα, από το 2008, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία έχει επικυρωθεί από τουλάχιστον 21 χώρες (αν και οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν έχουν ακόμη περάσει αυτό) (Eichhorn & Buhalis, 2010).

Η διασφάλιση της προσβασιμότητας για άτομα με ειδικές ανάγκες σημαίνει περισσότερο από την οικοδόμηση ράμπας και προσβάσιμων χώρων ανάπαυσης. Απαιτεί μια αλλαγή στις βασικές στάσεις, μια αλλαγή που έχει επιτευχθεί τουλάχιστον εν μέρει στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε πολλές άλλες χώρες, αλλά η οποία δεν έχει ξεκινήσει καν σε ορισμένες άλλες (Sulaj et al., 2021). Αυτή η αλλαγή στάσης δεν θα έχει επιτευχθεί έως ότου η μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο καταλάβει ότι τα άτομα με αναπηρίες είναι άτομα που δεν καθορίζονται από τις αναπηρίες τους. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, απαραίτητη είναι η επιβολή νόμων και κανονισμών που προστατεύουν τα δικαιώματα αυτών των ατόμων, η προσπάθεια για την αλλαγή πολιτικής και την έγκριση νόμων και κανονισμών σε μέρη όπου δεν υπάρχουν, η συνεργασία με εκείνους που σχεδιάζουν, κατασκευάζουν και χρηματοδοτούν έργων στα οποία μπορεί να ενσωματωθεί η προσβασιμότητα, το αίτημα ενημέρωσης από τα μέσα ενημέρωσης ώστε να επηρεάσουν την κοινή γνώμη και να τη διατηρήσουν όσο χρειάζεται. Μόνο όταν τα άτομα με αναπηρία μπορούν να ζήσουν τη ζωή τους χωρίς άδικα εμπόδια, θα γίνει το έργο (Eichhorn & Buhalis, 2010).

Σε όλες τις κοινωνίες, όπως και στην ελληνική, τα άτομα με αναπηρία παρέμεναν στο κοινωνικό περιθώριο (Sulaj et al., 2021). Τις τελευταίες, όμως, δεκαετίες καταβάλλονται προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους και την όσο το δυνατόν ομαλότερη και απρόσκοπτη ενσωμάτωσή τους στο κοινωνικό σύνολο. Έχει παρατηρηθεί και αποδειχθεί ότι η ενασχόλησή τους με τον αθλητισμό συμβάλλει στην ανάπτυξη των κοινωνικών τους σχέσεων, στον επαναπροσδιορισμό των ικανοτήτων – δεξιοτήτων τους, στην αυτοβελτίωση της εικόνας τους και εν γένει στην αυτονομία τους και την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους. Η παρούσα, λοιπόν, εργασία στοχεύει, μέσω βιβλιογραφικών αναφορών, να διερευνήσει πώς η σωματική άσκηση μπορεί να εξαλείψει τα φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας των ατόμων με αναπηρία εντάσσοντας τα σε ένα περιβάλλον αποδοχής και σεβασμού.

2. ΑμεΑ και Προσβασιμότητα

2.1. Είδη Αναπηριών και Προσβασιμότητα

2.1.1. Σωματικές

Τα σωματικά είδη είναι αυτά που σκέφτονται οι περισσότεροι όταν ακούνε τον όρο «αναπηρία». Είναι συνήθως ορατά με τον ένα ή τον άλλο τρόπο και μπορεί να περιλαμβάνουν (Coughlan et al., 2017):

- Προβλήματα κινητικότητας. Επειδή τα άτομα που έχουν δυσκολία με την κινητικότητα μπορεί να σταματήσουν από εμπόδια που οι περισσότεροι άνθρωποι δεν παρατηρούν - ένα υψηλό πεζοδρόμιο, μια σκάλα - τα άτομα με προβλήματα κινητικότητας είναι αυτά που μπορεί να έρχονται πρώτα στο μυαλό όταν αναφέρεται η πρόσβαση σε ΑΜΕΑ (Jun, 2014).
- Περιορισμένη χρήση άκρων. Η δυσκολία στη χρήση των παλαμών ή των χεριών μπορεί να συνοδεύει ή να μη συνοδεύει τις δυσκολίες κινητικότητας. Τα άτομα με αυτήν την αναπηρία μπορούν να απογοητευτούν σε έναν κόσμο όπου απαιτείται να πιάσουν, να στρίψουν ή να σπρώξουν κάτι με τα χέρια τους (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011).
- Δυσκολίες ομιλίας. Η τοποθέτηση προκλήσεων στην επικοινωνία μπορεί να καταστήσει δύσκολη ή αδύνατη τη συνομιλία μέσω τηλεφώνου και συχνά οδηγεί σε απογοητευτικές συνομιλίες σε εστιατόρια, γραφεία γιατρών και καταστήματα. Μπορούν να φέρουν μαζί τους την μερικές φορές λανθασμένη υπόθεση ότι κάποιος που δεν μιλά καθαρά έχει είτε μια γνωστική αναπηρία είτε μια ψυχική ασθένεια. Οι αιτίες δυσκολιών στην ομιλία μπορεί να περιλαμβάνουν νευρολογικές καταστάσεις, όπως νόσο του Πάρκινσον ή εγκεφαλική παράλυση, χειρουργική επέμβαση καρκίνου του λαιμού, αυτισμό και διανοητική καθυστέρηση (Jun, 2014).
- Εκτός από αυτές τις καταστάσεις, υπάρχουν ορισμένες «αόρατες» σωματικές αναπηρίες και συνθήκες που δεν είναι άμεσα εμφανείς ή που δεν υπάρχουν συνεχώς, αλλά μπορεί να προκαλέσουν σημαντική δυσκολία. Ως αποτέλεσμα, μπορεί να θεωρηθούν αναπηρίες βάσει του νόμου και υπόκεινται στους ίδιους κανονισμούς με πιο προφανή ζητήματα, ακόμη και αν ελέγχονται με φαρμακευτική αγωγή. Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν (Jun & Hong, 2014):

- Προβλήματα στην πλάτη ή στις αρθρώσεις. Οι πλάτες, τα γόνατα και οι γοφοί, λόγω τραυματισμού, αρθρίτιδας ή γήρανσης, μπορεί να είναι υγιή τη μια μέρα και να μην λειτουργούν την επόμενη. Η πτώση σε ένα ραγισμένο πεζοδρόμιο ή το κάθισμα για έξι ώρες σε αεροπλάνο μπορεί να καταστήσει κάποιον ανίκανο να περπατήσει.
- Χρόνιος πόνος. Νευρική βλάβη από τραυματισμό, ασθένεια ή επαναλαμβανόμενη κίνηση μπορεί να προκαλέσει έντονο και χρόνια πόνο (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011).

2.1.2. Περιορισμοί στις αισθήσεις

- Δυσκολίες ακοής ή κώφωση. Μερικοί άνθρωποι γεννιούνται πλήρως ή μερικώς κωφοί. Πολλοί άλλοι αναπτύσσουν προβλήματα ακοής ως αποτέλεσμα της έκθεσης σε δυνατό θόρυβο, τραυματισμό, ασθένεια, μόλυνση ή γήρανση (Jun, 2014).
- Δυσκολίες στην όραση ή τύφλωση. Όπως γίνεται με την κώφωση, η τύφλωση μπορεί να χρονολογείται από τη γέννηση ή μπορεί να είναι αποτέλεσμα τραυματισμού ή ιατρικής κατάστασης. Μερικοί άνθρωποι που φαίνεται να έχουν προβλήματα όρασης είναι στην πραγματικότητα τυφλοί, αλλά μπορούν να δουν αρκετά για να αποφύγουν κοινά εμπόδια. Οι άνθρωποι που είναι τελείως ή σχεδόν τυφλοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα μπαστούνι ή έναν σκύλο-οδηγό για να τους βοηθήσουν να μετακινηθούν (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011).

Για ένα άτομο που εξαρτάται από ένα ζώο βοήθειας, όπως έναν σκύλο - οδηγό τυφλών, η πρόσβαση περιλαμβάνει καταλύματα και για το ζώο. Ο Νόμος για Αμερικανούς με Αναπηρία απαιτεί επιχειρήσεις και άλλες δημόσιες εγκαταστάσεις να επιτρέπουν στα ζώα βοήθειας να συνοδεύουν άτομα με αναπηρία στις εγκαταστάσεις τους και απαγορεύει τον αποκλεισμό ή την απομόνωσή τους από άλλους πελάτες. Ο νόμος περιλαμβάνει εστιατόρια, στα οποία ενδέχεται να απαγορεύεται από τους τοπικούς ή κρατικούς υγειονομικούς κανονισμούς να επιτρέπουν τα ζώα. Ωστόσο, ο ομοσπονδιακός νόμος υπερισχύει των άλλων (Coughlan et al., 2017).

Οι περισσότερες δημόσιες εγκαταστάσεις αναγνωρίζουν τους σκύλους - οδηγούς για τους τυφλούς, αλλά μπορεί να μπερδεύονται από σκύλους ακοής (τα κωφά άτομα δεν φαίνεται να έχουν αναπηρία) ή από άλλα είδη που χρησιμοποιούνται ως ζώα

βοηθείας. Τα μικρά άλογα και ορισμένα είδη χοίρων έχουν γίνει πιο δημοφιλή ως ζώα - οδηγοί, για παράδειγμα, και οι πίθηκοι μερικές φορές χρησιμεύουν ως προσωπικοί φροντιστές για άτομα που είναι τετραπληγικά. Όλα καλύπτονται από το νόμο και ακόμη επιτρέπεται, στις περισσότερες περιπτώσεις, να πετούν μαζί με τους χειριστές τους σε αεροπλάνα (Coughlan et al., 2017).

2.1.3. Νευρολογικές

Νευρολογικό είναι ό, τι σχετίζεται με το νευρικό σύστημα. Πολλές σωματικές αναπηρίες είναι στην πραγματικότητα νευρολογικής προέλευσης - ημικρανίες και εγκεφαλική παράλυση, για παράδειγμα, πηγάζουν από προβλήματα στον εγκέφαλο και όχι από φυσικά προβλήματα στους μύες, τα όργανα ή τα οστά. Ανάμεσα τους βρίσκονται (Jun, 2014):

- Ημικρανίες. Μια ασθένεια που από καιρό πιστεύεται ότι είναι ψυχολογική, η ημικρανία είναι στην πραγματικότητα ένα νευρολογικό σύνδρομο, το κύριο σύμπτωμα του οποίου είναι συνήθως απίστευτα οδυνηρός και εξουθενωτικός πονοκέφαλος, που συχνά συνοδεύεται από διαταραχές της όρασης, αδυναμία ή / και ναυτία (Jun & Hong, 2014). Προφανώς γενετικής προέλευσης, οι πονοκέφαλοι της ημικρανίας μπορούν να προκληθούν από τον καιρό, τους ορμονικούς κύκλους ή / και διάφορους περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως ο φωτισμός και οι οσμές (το έναυσμα είναι διαφορετικό για κάθε άτομο). Οι πονοκέφαλοι και τα συνοδευτικά συμπτώματα μπορεί να διαρκέσουν για ώρες ή ημέρες και μπορεί να κάνουν την εργασία, τα ταξίδια και άλλες δραστηριότητες σχεδόν αδύνατη (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011).
- Επιληψία και άλλες διαταραχές κρίσεων. Τα άτομα με επιληψία μπορεί να συμπεριφέρονται κανονικά τις περισσότερες φορές, αλλά περιστασιακά μπορεί να έχουν επιληπτικές κρίσεις (τεχνικά αποκαλούμενες σπασμοί) - επεισόδια στα οποία υπάρχουν ουσιαστικά υπερτάσεις ισχύος στις ηλεκτρικές παρορμήσεις στον εγκέφαλο. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι τόσο δραστικό όσο η απώλεια συνείδησης ή / και ο έλεγχος των κινήσεων, ή τόσο μικρό όσο ένα ακούσιο τίναγμα. Τα περισσότερα άτομα με επιληψία και άλλες παρόμοιες διαταραχές λαμβάνουν αντιεπιληπτικά φάρμακα, αλλά πολλοί εμφανίζουν παρατηρήσιμες παρενέργειες, όπως υπνηλία (Jun, 2014).
- Σύνδρομο Tourette. Μια νευρολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από ανεξέλεγκτα τικ (συσπάσεις) τόσο του σώματος όσο και της φωνής, η

Tourette είναι διάσημη επειδή τα φωνητικά τικ πολλών ανθρώπων περιλαμβάνουν αισχρολογίες. Τα αποτελέσματα ποικίλλουν από άτομο σε άτομο, αλλά είναι σχεδόν πάντα ενοχλητικό και ψυχολογικά επώδυνο για όσους τα έχουν και μπορεί να δημιουργήσουν προβλήματα στην εργασία και σε κοινωνικές καταστάσεις (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011).

2.1.4. Γνωστικοί περιορισμοί

Αυτές οι αναπηρίες είναι αποτέλεσμα γενετικών παραγόντων και ανάπτυξης, συχνά πριν από τη γέννηση. Τείνουν να εκτείνονται σε μια σειρά από πνευματικές και άλλες ικανότητες, έτσι ώστε μερικοί άνθρωποι να μπορούν να ζουν ανεξάρτητα και να εργάζονται, ενώ άλλοι μπορεί να χρειάζονται δια βίου υποστήριξη. Αν και κάποιες πτυχές από αυτές τις αναπηρίες μπορούν να θεραπευτούν σε κάποιο βαθμό με συμπεριφορική ή / και φαρμακευτική θεραπεία, αποτελούν μόνιμες καταστάσεις (Coughlan et al., 2017).

- Αυτισμός. Εδώ και καιρό θεωρείται ότι ο αυτισμός είναι ένα ψυχολογικό ζήτημα, όμως μόλις πρόσφατα αναγνωρίστηκε ως χρόνιο πρόβλημα υγείας, και προέρχεται από καταστάσεις στον εγκέφαλο, ίσως και από άλλα μέρη του σώματος. Τα συμπτώματα γενικά αναπτύσσονται πολύ νωρίς στη ζωή κάποιου (περίπου στην ηλικία των 3 ετών) και περιλαμβάνουν μια δυσκολία στην επεξεργασία πληροφοριών που οδηγεί σε έλλειψη ενδιαφέροντος για αλληλεπίδραση με άλλους (καθώς και αδυναμία κατανόησης στα κοινωνικά στοιχεία και τους κανόνες) και με το περιβάλλον (Jun & Hong, 2014). Τα αυτιστικά παιδιά και οι ενήλικες ενδέχεται να αναπτύξουν επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά. Μερικοί δεν μαθαίνουν ποτέ να μιλούν ή να αλληλεπιδρούν, ενώ άλλοι μπορεί, με συμπεριφορική θεραπεία και άλλες υποστηρίξεις, να μπορούν τελικά να λειτουργούν πολύ καλά στην καθημερινή τους ζωή (Jun, 2014).
- Άλλοι πνευματικοί περιορισμοί. Τα γενετικά ελαττώματα (π.χ. σύνδρομο Down), η έλλειψη κατάλληλης ανάπτυξης του εγκεφάλου, η περιβαλλοντική δηλητηρίαση (μολύβδου, για παράδειγμα) ή εγκεφαλική βλάβη μπορεί να οδηγήσει σε δυσκολίες στη λήψη και κατανόηση πληροφοριών, στην απόκτηση ομιλίας και σε άλλες δραστηριότητες που βασίζονται στη λογική. Ορισμένα άτομα με τέτοιες αναπηρίες μπορεί να είναι σε θέση να μάθουν να διαβάζουν και να υπολογίζουν, να κατέχουν δουλειά και να ζουν μόνα τους.

Άλλοι με βαθύτερες αναπηρίες μπορεί να χρειάζονται δια βίου υποστήριξη και να μην μπορούν ποτέ να αναπτύξουν την πνευματική ικανότητα τους από την παιδική τους ηλικία και ύστερα (Coughlan et al., 2017).

2.2. Ψυχιατρικοί περιορισμοί

Πολλές, αν όχι οι περισσότερες, από τις ψυχολογικές και συναισθηματικές καταστάσεις και αντιδράσεις μας φαίνεται να είναι αποτέλεσμα της χημείας του εγκεφάλου. Η ψυχική ασθένεια μοιάζει με σωματική ασθένεια στο ότι μπορεί να επηρεαστεί από περιβαλλοντικούς παράγοντες και γεγονότα και συχνά μπορεί να αντιμετωπιστεί με φάρμακα. Επιπλέον, υπάρχουν περιβαλλοντικοί παράγοντες που είναι τόσο ισχυροί - κακοποίηση στην παιδική ηλικία, σοβαρός σωματικός τραυματισμός, τρομακτικά γεγονότα, πόλεμος κ.λπ. - και μπορούν να έχουν ισόβιες ψυχολογικές επιπτώσεις (Danso et al., 2011).

Υπάρχουν περίοδοι στη ζωή και την προσωπική εξέλιξη σχεδόν όλων που παρουσιάζουν προκλήσεις οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε ξεσπάσματα ή σε προσωρινές καταστάσεις κατάθλιψης, σύγχυσης ή άγχους, όλες που μπορεί να μοιάζουν με τα συμπτώματα των μακροχρόνιων ψυχολογικών αναπηριών. Οι πραγματικές αναπηρίες, ωστόσο, επειδή, στις περισσότερες περιπτώσεις, επιλύονται σχετικά γρήγορα μέσω της φυσικής πορείας της ζωής, και παρόλο που μπορεί να προκαλέσουν συναισθηματικό πόνο εκείνη τη στιγμή, οι περισσότεροι άνθρωποι μπορούν να συνεχίσουν να λειτουργούν καθώς αντιμετωπίζουν την κατάσταση αυτή. Οι πραγματικές ψυχολογικές αναπηρίες μπορούν να περιλαμβάνουν (Coughlan et al., 2017):

- Σχιζοφρένεια Μια κατάσταση που κάποτε θεωρούνταν ότι προκαλείτο από κακή γονική μέριμνα, καθώς γίνεται συχνά εμφανής στην εφηβεία, η σχιζοφρένεια χαρακτηρίζεται συνήθως από μια αλλοιωμένη πραγματικότητα. Η ακρόαση φωνών είναι ένα κλασικό σύμπτωμα, αλλά το εύρος μπορεί να περιλαμβάνει άλλες ψευδαισθήσεις, τόσο οπτικές όσο και ακουστικές, αυταπάτες (δίωξη, παντοδυναμία κ.λπ.), και αποσύνδεση / διάσχιση (αδυναμία πραγματοποίησης λογικών συνδέσεων και απόκρισης στην πραγματικότητα). Η σχιζοφρένεια μπορεί συχνά να ελεγχθεί σε κάποιο βαθμό με φαρμακευτική αγωγή (Danso et al., 2011).
- Διπολική διαταραχή. Ευρέως γνωστή ως μανιακή κατάθλιψη, η διπολική διαταραχή προκαλεί εναλλαγή μεταξύ κατάθλιψης και υπερβολικά αισιόδοξης

και ταραχώδους συμπεριφοράς. Σε μερικούς ανθρώπους, αυτές οι αλλαγές στη διάθεση είναι σχεδόν ανιχνεύσιμες, αλλά σε άλλους μπορεί να είναι ακραίες. Η μανιακή κατάσταση μπορεί να φέρει συναισθήματα μεγάλης δύναμης και ικανότητας. Πολλά άτομα με διπολική διαταραχή μπορούν να ελέγξουν επιτυχώς τα συμπτώματά τους με φαρμακευτική αγωγή (Jun, 2014).

- Χρόνια κατάθλιψη. Σχεδόν όλοι παίρνουν κατά καιρούς ελαφρώς κατάθλιψη, λόγω ενός γεγονότος ζωής ή χωρίς προφανή λόγο. Όσοι έχουν χρόνια κατάθλιψη μπορεί να αγωνίζονται κάθε μέρα για να σηκωθούν από το κρεβάτι ή να εκτελέσουν τις πιο απλές εργασίες. Οι περίοδοι κατάθλιψης μπορούν να διαρκέσουν για μήνες ή χρόνια, καθιστώντας τα άτομα ανίκανα να εργαστούν ή να συμμετάσχουν στην οικογενειακή και αστική ζωή. Οι σχέσεις μπορεί να υποφέρουν, αυξάνοντας το υπάρχον βάρος. Πολλά άτομα με κατάθλιψη την αντιμετωπίζουν με φάρμακα (Coughlan et al., 2017).

2.3. Πολλαπλοί περιορισμοί χημικής ευαισθησίας

Ο αλκοολισμός χαρακτηρίζεται ως αναπηρία ενώ η παράνομη εξάρτηση από τα ναρκωτικά δεν είναι. «Η παράνομη χρήση ναρκωτικών περιλαμβάνει τη χρήση, κατοχή ή διανομή ναρκωτικών που είναι παράνομες βάσει του νόμου περί ελεγχόμενων ουσιών. Περιλαμβάνει τη χρήση παράνομων ναρκωτικών και την παράνομη χρήση συνταγογραφούμενων φαρμάκων που είναι «ελεγχόμενες ουσίες» (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011). Ο Νόμος για τους Αμερικανούς με Αναπηρίες εμποδίζει τις διακρίσεις στην εργασία κατά των αλκοολικών και τους αποκατεστημένους ή πρώην χρήστες ναρκωτικών. Δεν εμποδίζει, ωστόσο, τους εργοδότες να απολύουν εργαζόμενους που χρησιμοποιούν αλκοόλ ή ναρκωτικά στην εργασία, να απολύουν εργαζομένους των οποίων ο εθισμός τους καθιστά ανίκανους να επιτύχουν στα πρότυπα της εργασίας (υποθέτοντας ότι άλλοι εργαζόμενοι κρατούνται σύμφωνα με τα ίδια πρότυπα και θα απολύονταν για τους ίδιους λόγους) ή από τη μη πρόσληψη εργαζομένων που είναι παράνομοι χρήστες ναρκωτικών (Danso et al., 2011).

Δυσλεξία και άλλες μαθησιακές δυσκολίες. Η δυσλεξία είναι στην πραγματικότητα ένας όρος που αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα μαθησιακών δυσκολιών που βασίζονται σε νευρολογικά προβλήματα, τα οποία επηρεάζουν την ικανότητα ενός ατόμου να διαβάζει ή / και να υπολογίζει. Επιπλέον, υπάρχουν πολλοί άλλοι τύποι μαθησιακών δυσκολιών, μερικοί επηρεάζουν μόνο έναν συγκεκριμένο τομέα - για

παράδειγμα, εκμάθηση γλωσσών - και κάποιιοι που επηρεάζουν τη μάθηση με ευρύτερους τρόπους. Αυτά δεν συνδέονται με τη νοημοσύνη: στην πραγματικότητα, οι δυσλεξικοί τείνουν να είναι κάπως πάνω από τον μέσο όρο στο IQ και πολλοί μαθαίνουν να διαβάζουν καλά παρά την αναπηρία τους. Άλλοι - συχνά αυτοί που δεν έχουν διαγνωστεί στην παιδική ηλικία ή εκείνοι με άλλα προβλήματα που δεν σχετίζονται με την αναπηρία τους - μπορεί να συνεχίσουν να αγωνίζονται (Jun, 2014).

2.4. Είδη Προσβασιμότητας για Αμεα

2.4.1. Φυσική πρόσβαση

Αυτό σημαίνει πρόσβαση σε κτίρια, δημόσιους χώρους και σε οποιοδήποτε άλλο μέρος που μπορεί να χρειαστεί ένα άτομο για εργασία, παιχνίδι, εκπαίδευση, επιχείρηση, υπηρεσίες κ.λπ. Η φυσική πρόσβαση περιλαμβάνει πράγματα όπως προσβάσιμες διαδρομές, ράμπες πεζοδρομίου, ζώνες στάθμευσης και φόρτωσης επιβατών, ανελκυστήρες, σήμανση, είσοδοι και χώροι ανάπαυσης (Soltani et al., 2012).

2.4.2. Πρόσβαση σε επικοινωνία και πληροφόρηση

Τα σήματα, τα δημόσια συστήματα διευθύνσεων, το Διαδίκτυο, τα τηλέφωνα και πολλά άλλα μέσα επικοινωνίας είναι προσανατολισμένα σε άτομα που μπορούν να ακούσουν, να δουν και να χρησιμοποιήσουν τα χέρια τους εύκολα. Κάνοντας αυτά τα μέσα προσβάσιμα σε άτομα με ειδικές ανάγκες μπορεί να χρειαστεί κάποια δημιουργικότητα και ευφυΐα (Danso et al., 2011).

2.4.3. Προσβασιμότητα προγράμματος

Στο παρελθόν συχνά έχουν αρνηθεί άτομα με αναπηρίες υπηρεσίες διαφόρων ειδών - από τη φροντίδα των παιδιών ή την παροχή συμβουλών ψυχικής υγείας έως τη βοήθεια σε καταστήματα λιανικής έως και την ψυχαγωγία - είτε λόγω έλλειψης φυσικής προσβασιμότητας είτε λόγω δυσφορίας, εξοικείωσης ή προκαταλήψεων σχετικά με τις αναπηρίες τους (Park & Kim, 2013).

2.4.4. Εργασία

Οι διακρίσεις στην πρόσληψη λόγω αναπηρίας - εφόσον η αναπηρία δεν επηρεάζει την ικανότητα ενός υποψηφίου να εκτελεί τα καθήκοντα της εν λόγω εργασίας - είναι

παράνομη στις ΗΠΑ, όπως και σε πολλές άλλες χώρες, και είναι γενικότερα άδικη (Coughlan et al., 2017).

2.4.5. Εκπαίδευση

Ο καθένας έχει δικαίωμα σε εκπαίδευση κατάλληλη για τα ταλέντα και τις ανάγκες της. Ο Νόμος για την Εκπαίδευση Ατόμων με Αναπηρίες (Individuals with Disabilities Education Act - IDEA) στις ΗΠΑ, καθώς και νόμοι σε πολλές άλλες χώρες, εγγυώνται την εκπαίδευση σε μαθητές με αναπηρίες (Jun & Hong, 2014). Στην περίπτωση του Νόμου για την Εκπαίδευση Ατόμων με Αναπηρίες, αυτή η εγγύηση επεκτείνεται έως το λύκειο, ενώ ο Νόμος για Αμερικανούς με Αναπηρίες καλύπτει προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές (χωρίς διακρίσεις) σε κολέγια και πανεπιστήμια (Danso et al., 2011).

2.4.6. Πρόσβαση στην κοινότητα

Ο καθένας πρέπει να έχει το δικαίωμα να συμμετέχει πλήρως στην κοινοτική ζωή, συμπεριλαμβανομένης της παρακολούθησης θρησκευτικών τελετών, του φαγητού σε δημόσια εστιατόρια, των αγορών, της απόλαυσης των κοινοτικών πάρκων και των παρόμοιων. Ακόμα και όταν δεν υπάρχουν φυσικά εμπόδια, τα άτομα με αναπηρίες εξακολουθούν μερικές φορές να αντιμετωπίζουν διαφορετική μεταχείριση (Soltani et al., 2012).

Σε γενικές γραμμές, ο Νόμος για Αμερικανούς με Αναπηρίες απαιτεί από δημόσιες και κυβερνητικές εγκαταστάσεις, πόλεις και κωμοπόλεις, εκπαιδευτικά ιδρύματα, εργοδότες και παρόχους υπηρεσιών να κάνουν εύλογα καταλύματα για να εξυπηρετούν άτομα με αναπηρία. «Εύλογη διαμονή» σημαίνει πραγματοποίηση αλλαγών που δεν προκαλούν παράλογες δυσκολίες στο πάρτι που το κάνει ή σε άλλα άτομα με τα οποία ασχολείται το κόμμα (μαθητές, πελάτες, εργαζόμενοι, συμμετέχοντες στο πρόγραμμα κ.λπ.) (Park & Kim, 2013).

2.5. Σημασία Εξασφαλίσεις Προσβασιμότητας σε ΑμεΑ

- Σε πολλές χώρες, είναι ο νόμος. Πενήντα πέντε χώρες (βλ. Εργαλείο # 1) έχουν θεσπίσει συγκεκριμένους νόμους σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ή έχουν κατοχυρώσει αυτά τα δικαιώματα στα συντάγματά τους.
- Είναι θέμα δικαιοσύνης και σεβασμού. Τα άτομα με αναπηρία έχουν τα ίδια δικαιώματα με τα άλλα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να συμμετέχουν πλήρως στην κοινοτική ζωή (Jun, 2014).

- Η μη διασφάλιση της προσβασιμότητας ξοδεύει ταλέντο και ενέργεια. Πολλά άτομα με αναπηρία είναι ικανά σε σημαντικές θέσεις εργασίας και μπορεί να κάνουν αξιοσημείωτη δουλειά. Η άρνηση πρόσβασης των ατόμων σε απασχόληση, εκπαίδευση ή υπηρεσίες δεν είναι μόνο άδικο, αλλά σπαταλά το ανθρώπινο δυναμικό και κάνει την κοινωνία φτωχότερη (Danso et al., 2011).
- Έχει καλή επιχειρηματική και οικονομική λογική. Για εμπορικές δραστηριότητες οποιουδήποτε είδους, η προσβασιμότητα σημαίνει ότι τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να γίνουν πελάτες, αυξάνοντας τον όγκο των πωλήσεων και τα κέρδη. Επιπλέον, εάν μια επιχείρηση είναι ένα καλό μέρος για τους πελάτες με αναπηρία να κάνουν επιχειρήσεις, η φήμη τους θα επηρεαστεί θετικά (Park & Kim, 2013).
- Πολλά άτομα με αναπηρίες έχουν ήδη μια δύσκολη ζωή. Είναι απλή ανθρώπινη ευγένεια να μην κάνουμε τη ζωή των ανθρώπων πιο δύσκολη. ως πολιτισμένη κοινωνία είναι καθήκον μας να βοηθήσουμε όσους έχουν ανάγκη (Soltani et al., 2012).
- Τα άτομα με ειδικές ανάγκες προσθέτουν ποικιλομορφία στην κοινότητα και αυτή η ποικιλομορφία την εμπλουτίζει. Εάν μπορούν να ενταχθούν στην κοινότητα, θα έχουν την ευκαιρία να κάνουν περισσότερους φίλους και περισσότεροι άνθρωποι θα έχουν την ευκαιρία να τους γνωρίσουν. (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011)
- Η πρόσβαση για άτομα με αναπηρίες βελτιώνει την πρόσβαση για όλους. Κάνοντας τους δημόσιους χώρους και τις εγκαταστάσεις φυσικά προσβάσιμες για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τους καθιστά επίσης πιο προσιτούς για άτομα που ενδέχεται να μην έχουν αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων οικογενειών με καροτσάκια μωρών, skateboarders και αναβάτες ποδηλάτων. Όλοι ωφελούνται από τις ράμπες σαν ένα ενσωματωμένο χαρακτηριστικό του ευρύτερου περιβάλλοντος (Coughlan et al., 2017).
- Όταν σχεδιάζονται και / ή κατασκευάζονται νέες δημόσιες εγκαταστάσεις. Κάθε νέο κτίριο που χρησιμοποιείται ως δημόσια εγκατάσταση (π.χ. πάρκα, αθλητικά στάδια, άλλες δημόσιες εγκαταστάσεις) πρέπει να είναι προσβάσιμο. Ο σχεδιασμός πρέπει να είναι τουλάχιστον λειτουργικός για να φιλοξενεί άτομα με διαφορετικές ικανότητες, αλλά ο καλός σχεδιασμός μπορεί να κάνει την προσβασιμότητα συνολική και ουσιαστικά αόρατη (Danso et al., 2011).

- Όταν υπάρχει προσθήκη, ανακαίνιση ή επισκευή σε δημόσια εγκατάσταση. Αυτή είναι η ώρα να επιβεβαιωθεί ότι η προσβασιμότητα σημαίνει απόλυτη προσβασιμότητα. Ακόμη και κτίρια και άλλες εγκαταστάσεις που πληρούν όλες τις απαιτήσεις του νόμου δεν είναι πάντοτε πλήρως χρήσιμες για άτομα με ειδικές ανάγκες. Είναι σημαντικό οι ίδιοι οι σχεδιαστές, οι κατασκευαστές και τα άτομα με αναπηρίες να σκέφτονται τον καλύτερο τρόπο πρόσβασης. Εάν πάνω από το 25% ενός κτιρίου ανακαινίζεται, ο Νόμος απαιτεί ολόκληρο το κτίριο να είναι προσβάσιμο. Επιπλέον, ορισμένα κράτη έχουν φορολογικό κίνητρο για τους ιδιοκτήτες που διαμορφώνουν τα κτίρια τους σε συμμόρφωση με τον Νόμο (Soltani et al., 2012).
- Όταν ένα ιστορικό κτίριο αποκαθίσταται για δημόσια χρήση. Πρόκειται για μια εύκολη πώληση, δεδομένου ότι όχι μόνο ο νόμος για να κάνει ένα τέτοιο έργο προσβάσιμο, αλλά και ο πολιτικός μηχανικός μπορεί να πάρει πίσω ένα μεγάλο μέρος των χρημάτων που δαπανήθηκαν για βελτιώσεις προσβασιμότητας μέσω εκπτώσεων φόρου. Επιπλέον, μπορούν να γίνουν τροποποιήσεις ώστε να μην φαίνονται προφανείς, βοηθώντας στη διατήρηση του ιστορικού κτηρίου και της πρόσοψής του (Park & Kim, 2013).
- Όταν μια κοινοτική ομάδα εργάζεται για τη βελτίωση ή την αποκατάσταση μιας δημόσιας εγκατάστασης ή χώρου. Μια ομάδα βάσης μπορεί να προσπαθεί να επαναφέρει ένα πάρκο γειτονιάς ή να αποκαταστήσει μια εγκαταλελειμμένη αποθήκη ως κέντρο κοινότητας. Ειδικά εάν το έργο πραγματοποιείται σε μεγάλο βαθμό με εθελοντική εργασία, είναι σημαντικό να σκεφτούν την προσβασιμότητα. Οι παλιές εισοδοί σε ένα γειτονικό πάρκο μπορεί να απέχουν αρκετά βήματα από το δρόμο, για παράδειγμα: οι προσβάσιμες εισοδοί πρέπει να σχεδιαστούν με τρόπο που δεν αφαιρούν την παραδοσιακή εμφάνιση και αίσθηση του πάρκου και εξακολουθούν να διευκολύνουν τα άτομα με αναπηρία να απολαύσουν το χώρο (Soltani et al., 2012).

Για ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των έργων δεν πρέπει να λησμονηθεί η επιλογή να βοηθήσουν κάποια άτομα με αναπηρίες. Η συμβολή και η συμμετοχή τους θα προκαλέσουν το ενδιαφέρον τους για αυτά τα έργα. Αυτοί άλλωστε αποτελούν και τους δημόσιους χώρους τους (Danso et al., 2011).

- Όταν ένας οργανισμός, ίδρυμα ή εταιρεία που παρέχει υπηρεσίες ή εκπαίδευση μετακινείται ή ανακαινίζει τις εγκαταστάσεις του. Η μετακίνηση μπορεί να γίνει από μια τοποθεσία σε μια πιο προσιτή περιοχή ή κτίριο. Μια ανακαίνιση μπορεί να περιλαμβάνει καταλύματα προσβασιμότητας (Jun & Hong, 2014).
- Όταν υπάρχουν παράπονα για έλλειψη πρόσβασης. Για κτίρια που δεν χρηματοδοτούνται από ομοσπονδιακό επίπεδο, δεν υπάρχουν συνήθως επιθεωρήσεις για τον ADA. Συχνά, κάποιος πρέπει να υποβάλει καταγγελία για την επιβολή του νόμου. Για την περίπτωση εργαζομένων σε υπηρεσία που λαμβάνει καταγγελίες είναι πιο ωφέλιμο να κινητοποιηθεί αυτή η υπηρεσία προτού κάποιος απευθυνθεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Επίσης, εάν η καταγγελία γίνει από κάποιον συνήγορο ή ενδιαφερόμενο μέρος – ακόμα και άτομο με αναπηρία- μπορεί να βοηθήσει πολλούς με προβλήματα προτείνοντας ή δρώντας σαν μεσάζοντα σε εύλογα καταλύματα (Soltani et al., 2012).

2.6. Πρόσωπα που Εξασφαλίζουν την Προσβασιμότητα στα ΑΜΕΑ

- Τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες ήταν συχνά απίστευτοι αυτο-υποστηρικτές. Μπορούν να αποδείξουν πώς η έλλειψη προσβασιμότητας τους επηρεάζει, και μιλούν εύγλωττα για τις εμπειρίες τους. Ως συμμετέχοντες στο σχεδιασμό του πλάνου και της κατασκευής νέων κτιρίων και εγκαταστάσεων, μπορούν να φέρουν τις εμπειρίες τους για να κάνουν τα έργα όσο το δυνατόν πιο προσβάσιμα και χρησιμοποιήσιμα (Park & Kim, 2013).
- Οργανισμοί που ασχολούνται με δικαιώματα αναπηρίας. Εκτός από το γεγονός ότι η διασφάλιση της πρόσβασης είναι ένας από τους λόγους που υπάρχουν αυτοί οι οργανισμοί, οι άνθρωποι που τους απασχολούν - συχνά οι ίδιοι τα άτομα με αναπηρίες - γνωρίζουν τόσο τον πολιτικό όσο και τον αρχιτεκτονικό τομέα, καθώς και τους νόμους σχετικά με την προσβασιμότητα.
- Νομοθέτες και άλλοι δημόσιοι υπάλληλοι. Οι νομοθέτες και άλλοι δημόσιοι αξιωματούχοι μπορούν να καταρτίσουν νόμους και πολιτικές που διασφαλίζουν όχι μόνο την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρίες, αλλά και την ευαισθητοποίηση για τα ζητήματά τους. Αυτό έχει και πολιτική λογική, καθώς

τα άτομα με αναπηρίες όχι μόνο συνεισφέρουν στην κοινότητα, αλλά ψηφίζουν επίσης (Soltani et al., 2012).

- Επιβολή υπηρεσιών. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης (Department Of Justice - DOJ) και άλλοι φορείς που ασχολούνται με την επιβολή του συνόλου ή μέρους του νόμου μπορούν να κάνουν περισσότερα από το να απαντούν απλώς σε καταγγελίες. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης, για παράδειγμα, διεξήγαγε έρευνα σε κρατικές και τοπικές κυβερνήσεις για να προσδιορίσει εάν συμμορφώνονταν με το νόμο και, στη συνέχεια, συνεργάστηκε με εκείνες που δεν έπρεπε να συντάξουν συμφωνίες σχετικά με το πώς επρόκειτο να επιτύχουν συμμόρφωση (Park & Kim, 2013).
- Εργοδότες. Είναι λογικό για τους εργοδότες να βεβαιωθούν ότι μπορούν να προσλάβουν το καλύτερο διαθέσιμο άτομο. Καθιστώντας τους χώρους εργασίας προσβάσιμους τους επιτρέπει να κάνουν ακριβώς αυτό, χωρίς να ανησυχούν για τη φιλοξενία ενός ατόμου που τυχαίνει να έχει αναπηρία (Coughlan et al., 2017).
- Εκπαιδευτικοί. Οι εκπαιδευτικοί, σε γενικές γραμμές, ενδιαφέρονται για τους μαθητές τους και θέλουν να τα πάνε καλά. Η προσβασιμότητα δεν είναι μόνο ο νόμος, αλλά αυξάνει σε μεγάλο βαθμό τις πιθανότητες επιτυχίας των μαθητών με κάθε είδους αναπηρία (Jun, 2014).
- Οργανισμοί που παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες. Αυτοί οι οργανισμοί είναι υποχρεωμένοι να είναι προσβάσιμοι, αλλά συχνά ενεργούν επίσης ως υποστηρικτές των συμμετεχόντων. Επιπλέον, το να είναι όσο το δυνατόν πιο προσιτοί αντικατοπτρίζει την αξία που πολλοί από αυτούς δίνουν στην ποικιλομορφία, την ισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δικαιοσύνη.
- Το δικαστικό σύστημα, όταν είναι απαραίτητο. Όταν ένα άτομο ή ένας οργανισμός επιβολής δεν μπορεί να καταλήξει σε ικανοποιητική συμφωνία σχετικά με τη στέγαση, ένα δικαστήριο μπορεί να χρειαστεί να επιλύσει τη διαφορά σύμφωνα με το νόμο (Soltani et al., 2012).
- Αρχιτέκτονες και σχεδιαστές. Οι αρχιτέκτονες και οι σχεδιαστές μπορούν να ενσωματώσουν την προσβασιμότητα σε όλα τα σχέδιά τους, εάν γνωρίζουν το ζήτημα και προσέχουν τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011).
- Εργολάβοι. Είναι προς όφελος ενός εργολάβου να εξετάσει την προσβασιμότητα για διάφορους λόγους. Πρώτον, είναι πιο οικονομικό να

χτιστεί το κτήριο από την αρχή, καθώς είναι πιθανό να είναι λιγότερο ακριβό από το να γίνει προσπάθεια να επισκευαστεί και να τροποποιηθεί ένα κτίριο ή μια εγκατάσταση αργότερα. Δεύτερον, αυξάνεται η αξία του έργου, καθώς και αυξάνει τον αριθμό των ατόμων που θα μπορούν να το χρησιμοποιήσουν ως κάτοικοι, πελάτες ή για όποια χρήση το έργο προορίζεται. Και τέλος, ο εργολάβος μπορεί να λάβει πίστωση φόρου για ένα μέρος του κόστους που σχετίζεται με τη δημιουργία προσβασιμότητας (Danso et al., 2011).

2.7. Τρόποι Εξασφάλισης Προσβασιμότητας σε ΑμεΑ

Υπάρχουν ορισμένες πτυχές για τη διασφάλιση της πρόσβασης για άτομα με αναπηρία. Το προφανές είναι το σωματικό / φυσικό: ο σχεδιασμός και η κατασκευή ή αλλαγή δομών και χώρων για να ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων των μελών της κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία. Επιπρόσθετα, ωστόσο, υπάρχουν κοινωνικές πτυχές, όπως η μη διάκριση στην απασχόληση και την παροχή υπηρεσιών και η ίση μεταχείριση σε όλες τις καταστάσεις ατόμων με και χωρίς αναπηρίες. Και τέλος, υπάρχουν πολιτικά ζητήματα: η εργασία για την ενίσχυση και την επιβολή των νόμων που υπάρχουν και για τη νομοθεσία για την προστασία των ατόμων με αναπηρίες σε χώρες που δεν τους έχουν. Ίσως το πιο σημαντικό είναι η αύξηση της συνείδησης εκείνων που σχεδιάζουν ή / και χτίζουν εγκαταστάσεις, εργοδότες, και την κοινότητα και την κοινωνία σχετικά με τα δικαιώματα και τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία (Soltani et al., 2012).

Όταν οι περισσότεροι σκέφτονται ένα κτίριο, ένα πάρκο ή ακόμα και ένα πεζοδρόμιο, μερικές φορές δεν σκέφτονται καθόλου τους ανθρώπους. Όταν γίνεται αυτό, συχνά αντιλαμβάνονται μόνο ενήλικες με ικανότητα, αφήνοντας παιδιά, ηλικιωμένους και άτομα όλων των ηλικιών με αναπηρία. Η εξασφάλιση πρόσβασης για άτομα με αναπηρίες συνεπάγεται αλλαγή στάσεων. Ο ADA ξεκίνησε τη διαδικασία με απλή εντολή πρόσβασης, έτσι ώστε όλοι στις ΗΠΑ να συνηθίζουν να βλέπουν ράμπες, μπάνια με πρόβλεψη για άτομα με αναπηρία κ.λπ. (Park & Kim, 2013) .

Αλλά αυτή είναι μόνο η φυσική πρόσβαση. Τι γίνεται με την πρόσβαση σε εργασία, υπηρεσίες και προγράμματα; Τι γίνεται με το σεβασμό και την προσφορά βοήθειας σε καταστήματα λιανικής, εστιατόρια και θέατρα; Όλα αυτά περιλαμβάνουν την αλλαγή στάσεων επίσης. Όσο περισσότερα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν πρόσβαση σε φυσικές εγκαταστάσεις, τόσο περισσότερο θα είναι μέρος του γενικού πληθυσμού. Αντί να τους προκαλείται αμηχανία, δυσφορία ή ακόμα και φόβος, θα

τους βλέπουν όλο και περισσότερο με τον ίδιο τρόπο όπως οποιοσδήποτε άλλο - ως άτομα, με μοναδικές προσωπικότητες, δυνατότητες και προβλήματα. Αυτός είναι, άλλωστε, ο στόχος: για τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να ζήσουν τη ζωή τους όπως κάνουν όλοι οι άλλοι, να αγωνίζονται με τις καθημερινές προκλήσεις, να απολαμβάνουν τα υψηλά σημεία και να μην χρειάζεται να ανησυχούν για τα απλά πράγματα, όπως η ανάβαση σε μια σειρά σκάλες (Soltani et al., 2012).

Η διασφάλιση διαφόρων ειδών πρόσβασης θα εξεταστεί μέσα από τις διάφορες πτυχές της πρόσβασης παρακάτω (Danso et al., 2011).

2.8. Φυσική Προσβασιμότητα

Όπως εξηγήθηκε παραπάνω, αυτό σημαίνει πρόσβαση σε οποιοσδήποτε εσωτερικούς ή εξωτερικούς χώρους που πρέπει να χρησιμοποιήσει ένα άτομο. Σύμφωνα με τον ADA, αναμένεται ότι ο κυβερνητικός φορέας, ο ιδιοκτήτης ή ο ενοικιαστής του χώρου, ο πάροχος υπηρεσιών, ο εργοδότης ή το σχολείο πρέπει να προσφέρουν μια «ικανοποιητική διαμονή» για να επιτρέψουν την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία (Coughlan et al., 2017). Ένα ικανοποιητικό κατάλυμα είναι μια προσαρμογή σε ό, τι εμπόδιο παρακωλύει την πρόσβαση που δεν επιβάλλει αδικαιολόγητη δυσκολία στο άτομο, την επιχείρηση, τον οργανισμό ή το ίδρυμα που παρέχει το κατάλυμα, ή στους άλλους χρήστες ή συμμετέχοντες. Έτσι, δεν αναμένεται να εγκαταστήσει ανεγκυστήρα ένα πρόγραμμα ανθρώπινης εξυπηρέτησης από το λαϊκό επίπεδο, καθώς το κόστος δεν θα μπορούσε να είναι διαχειρίσιμο από αυτό. Θα ήταν αναμενόμενο, ωστόσο, να υπάρξει προσπάθεια να βρεθεί κάποιος άλλος τρόπος για να παρέχονται υπηρεσίες σε έναν συμμετέχοντα που χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο (ισοδύναμος με εκείνες τις υπηρεσίες που προσφέρονται σε άλλους) (Soltani et al., 2012).

Με τον ίδιο τρόπο, μια μεγάλη εταιρεία μπορεί να αναμένεται να κατασκευάσει ένα κτίριο, ή πολλά κτίρια (μια αλυσίδα καταστημάτων λιανικής, για παράδειγμα), προκειμένου να συμμορφωθεί με το νόμο, επειδή για μια τόσο μεγάλη επιχείρηση, το κόστος θα ήταν λογικό (Danso et al., 2011).

Η αμερικανική κυβέρνηση προσπαθεί να διευκολύνει τη στέγαση (καθώς και την πρόσβαση σε νέες κατασκευές ή αποκατάσταση), προσφέροντας φορολογικά κίνητρα για χρήματα που δαπανώνται σε εξοπλισμό, υλικά και εργασία που οδηγεί σε αυξημένη πρόσβαση για άτομα με αναπηρία (Jun, 2014). Η πίστωση φόρου

διατίθεται σε επιχειρήσεις που έχουν συνολικά έσοδα 1.000.000 \$ ή λιγότερο από την προηγούμενη φορολογική χρήση ή 30 ή λιγότερους υπαλλήλους πλήρους απασχόλησης. Αυτή η πίστωση μπορεί να καλύψει το 50% των επιλέξιμων δαπανών πρόσβασης σε ένα χρόνο έως και 10.250 \$ (μέγιστη πίστωση 5.000 \$) (Park & Kim, 2013). Η πίστωση φόρου μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αντιστάθμιση του κόστους ανάληψης φραγμών και αλλαγών για τη βελτίωση της προσβασιμότητας, παρέχοντας προσβάσιμες μορφές όπως Braille, εκτύπωση μεγάλης γραμματοσειράς και φωνητικούς βοηθούς, διάθεση διερμηνέα νοηματικής γλώσσας ή αναγνώστη για πελάτες ή υπαλλήλους και για την αγορά συγκεκριμένου προσαρμοστικού εξοπλισμού. Η έκπτωση φόρου είναι διαθέσιμη σε όλες τις επιχειρήσεις με μέγιστη έκπτωση 15.000 \$ ετησίως (Coughlan et al., 2017). Η έκπτωση φόρου μπορεί να ζητηθεί για έξοδα που προκύπτουν από την απομάκρυνση και την αλλαγή εμποδίων (Soltani et al., 2012).

Εκτός από τα καταλύματα που γίνονται σε υπάρχουσες εγκαταστάσεις, νέα κτίρια - με ορισμένες εξαιρέσεις, όπως ιδιωτικές κατοικίες - αναμένεται να έχουν πρόσβαση σε αυτά, όπως είναι οι ανακαινίσεις δημόσιων εγκαταστάσεων ή η αποκατάσταση βιομηχανικών, ιστορικών ή εγκαταλελειμμένων κτιρίων που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως δημόσιες εγκαταστάσεις. Ορισμένοι αρχιτέκτονες στις Η.Π.Α. έχουν γίνει ειδικοί στο σχεδιασμό της προσβασιμότητας, δημιουργώντας για παράδειγμα δημιουργικές λύσεις για δύσκολα προβλήματα που δημιουργούνται από παλιές δομές (Park & Kim, 2013).

Οι εξωτερικοί χώροι πρέπει επίσης να σχεδιαστούν για προσβασιμότητα. Το έργο για δημόσιους χώρους χρησιμοποιεί την προσβασιμότητα για άτομα με αναπηρία ως ένα από τα κριτήρια για την αναγνώριση ενός μεγάλου δημόσιου χώρου. Η προσβασιμότητα σημαίνει κάτι περισσότερο από το να φτάνει ως εκεί το άτομο σε αναπηρική καρέκλα. Αυτό συνεπάγεται ότι διαθέτει δυνατότητες και ανέσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους και ότι είναι συναισθηματικά και κοινωνικά προσβάσιμοι (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011). Για παράδειγμα, ένα φυσικό μονοπάτι σε ένα πάρκο μπορεί να δημιουργηθεί έτσι ώστε όχι μόνο να διασχίζεται από κάποιον σε αναπηρική καρέκλα, αλλά και να μπορεί να περπατηθεί - και τα ενημερωτικά σημάδια που το χαρακτηρίζουν- για παράδειγμα από έναν τυφλό άτομο. Επιπλέον, δεν χρειάζεται να ξεχωρίζει και να επισημαίνεται ως μονοπάτι «αναπήρων», έτσι ώστε να χρησιμοποιείται μόνο από άτομα με ειδικές ανάγκες. Αν είναι απλώς ένα

«μονοπάτι της φύσης», θα το χρησιμοποιήσουν άτομα κάθε είδους και τα άτομα με αναπηρία ανάμεσά τους δεν θα ξεχωρίσουν (Danso et al., 2011).

2.9. Χόροι και Φυσική Προσβασιμότητας Στα Αμεα

2.9.1. Δημόσιες εγκαταστάσεις

Πρόκειται για κτίρια ή χώρους που χρησιμοποιούνται γενικά από το κοινό. Μπορούν να περιλαμβάνουν εστιατόρια, καταστήματα λιανικής, ξενοδοχεία, συνεδριακά κέντρα, ιατρικά και άλλα γραφεία, θέατρα, αθλητικά στάδια, εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, ιστορικούς χώρους και άλλα τουριστικά αξιοθέατα κ.λπ. Η πρόσβαση εδώ περιλαμβάνει όχι μόνο την πρόσβαση στα κτίρια, αλλά και στα συγκεκριμένα δωμάτια ή αίθουσες όπου πραγματοποιούνται εκδηλώσεις ή όπου το κοινό πρέπει να πάει για να κάνει επιχειρήσεις ή να λάβει υπηρεσίες (Park & Kim, 2013).

Επιπλέον, ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της προσβασιμότητας που μπορεί να αγνοηθεί ή να ξεχαστεί είναι ένα σχέδιο αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Θα πρέπει να υπάρχει σχέδιο διαφυγής για άτομα με αναπηρία σε περίπτωση διακοπής ρεύματος ή σε περίπτωση που οι προσβάσιμες εισοδοί εμποδίζονται από πυρκαγιά ή εμπόδια. Σε μια πραγματική κατάσταση έκτακτης ανάγκης, η αδρεναλίνη συχνά ελέγχει τις αποφάσεις και οι άνθρωποι κάνουν ότι φαίνεται απαραίτητο (Coughlan et al., 2017). Αρκετά άτομα με κινητικά προβλήματα μεταφέρθηκαν από άλλους ανθρώπους σε σκάλες για την ασφάλεια στην καταστροφή του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 (Jun, 2014). Σε αυτήν την περίπτωση το σχέδιο διαφυγής ήταν αποτελεσματικό, αλλά ενισχύθηκε από το γεγονός ότι, μετά τον λιγότερο δραστικό βομβαρδισμό του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου του 1993, στο κτίριο εγκαταστάθηκαν ειδικά σχεδιασμένες καρέκλες εκκένωσης για μια τέτοια έκτακτη ανάγκη. Ένας άντρας που είναι παραπληγικός δήλωσε ότι αμφιβάλλει ότι θα έβγαине εγκαίρως αν δεν ήταν η καρέκλα και οι άνθρωποι που τον τοποθέτησαν εκεί (Soltani et al., 2012).

2.9.2. Ομοσπονδιακές, πολιτειακές και τοπικές αρχές

Αν και οι ομοσπονδιακές εγκαταστάσεις καλύπτονται από διαφορετικό νόμο από εκείνο των άλλων κλάδων, όλες πρέπει να είναι προσβάσιμες σε άτομα με αναπηρίες, ώστε να μπορούν να πραγματοποιούν συναλλαγές σε κυβερνητικές επιχειρήσεις και να συμμετέχουν πλήρως στην αστική ζωή. Αυτό περιλαμβάνει, για παράδειγμα, τις εκλογές. Τα σημεία ψηφοφορίας πρέπει να είναι προσβάσιμα και πρέπει να γίνονται

καταλύματα για άτομα που δεν μπορούν να συμπληρώσουν τα ψηφοδέλτια τους λόγω τύφλωσης ή αδυναμίας χειρισμού μηχανών ψηφοφορίας ή ψηφοδελτίων (Danso et al., 2011).

2.9.3. Υπαίθριοι χώροι, όπως δημόσια πάρκα, μνημεία, πλατείες, κήποι κ.λπ.

Μπορεί να φαίνεται ότι αυτά τα είδη χώρων θα ήταν πάντα προσβάσιμα, αλλά, στην πραγματικότητα, συχνά δεν είναι (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011). Τα πάρκα μπορεί να έχουν σκάλες ή άλλα εμπόδια σε μονοπάτια, ή να βρίσκονται πάνω από το επίπεδο του πεζοδρομίου. Άλλοι χώροι μπορεί να έχουν επίσης εμπόδια και μπορεί να περιβάλλονται από δρόμους που είναι δύσκολο να διασχίσουν, ακόμη και για άτομα χωρίς αναπηρία. Τα μονοπάτια και τα πεζοδρόμια μπορεί να είναι πολύ στενά για να επιτρέπουν την εύκολη διέλευση αναπηρικών αμαξιδίων και τα κακώς συντηρημένα ή σχεδιασμένα πλακόστρωτα ή χαλικωτά μονοπάτια μπορεί να δυσκολεύουν το περπάτημα για οποιονδήποτε με αστάθεια στα πόδια του ή με προβλήματα όρασης (Park & Kim, 2013).

2.9.4. Δημόσιοι χώροι

Τα μονοπάτια, οι δρόμοι και τα πεζοδρόμια, οι πεζόδρομοι είναι όλοι δημόσιοι χώροι. Η προσβασιμότητα εδώ μπορεί να περιλαμβάνει κενά στο κράσπεδο ή ράμπες, σήματα κυκλοφορίας που μπορούν να ακουστούν και να φανούν, πολλές διαβάσεις, πινακίδες κ.λπ (Coughlan et al., 2017).

2.9.5. Μέσα Μαζικής Μεταφοράς

Τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα φυσικής πρόσβασης στις δημόσιες συγκοινωνίες. Αυτό παρέχεται μερικές φορές με ανελκυστήρες για λεωφορεία, τρένα και καροτσάκια που απαιτούν σκαλοπάτια αναρρίχησης. Σε γενικές γραμμές, οι υπόγειοι σιδηρόδρομοι, τα τρένα και τα αεροπλάνα, τουλάχιστον στις περισσότερες εγκαταστάσεις των Η.Π.Α., εισέρχονται στο επίπεδο και διατίθενται ανελκυστήρες ή ράμπες για να μεταφέρουν τους ανθρώπους σε πλατφόρμες και πύλες (Soltani et al., 2012).

Η φυσική πρόσβαση, σύμφωνα με τον Νόμο περί Αναπηριών ADA, περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό πολύ συγκεκριμένων σχεδιαστικών χαρακτηριστικών. Το πλάτος των διαδρόμων (έως την ίντσα ή το εκατοστόμετρο), το μέγεθος των ανελκυστήρων (και τη θέση των κουμπιών ανελκυστήρα), το ύψος των ψυκτών κατανάλωσης νερού, το μέγεθος και τη θέση των ράβδων στήριξης σε τουαλέτες, το σχήμα των λαβών

πόρτας, το πλάτος και αριθμός θέσεων στάθμευσης με ειδικές ανάγκες, η κλίση των κεκλιμένων αναπηρικών καρεκλών - όλα αυτά και πολλά άλλα εξηγούνται λεπτομερώς στο εγχειρίδιο του νόμου. Επιπλέον, το Συμβούλιο Πρόσβασης των Η.Π.Α. είναι υπεύθυνο για την ανάπτυξη και ρύθμιση του κώδικα οδηγιών προσβασιμότητας των Αμερικανών με αναπηρίες (Americans with Disabilities Act Accessibility Guidelines - ADAAG) (Jun, 2014).

2.10. Προσβασιμότητα στην Επικοινωνία και την Πληροφόρηση

Κάποια είδη αναπηριών δεν έχουν καμία επίπτωση στην επικοινωνία ή την πληροφόρηση, αλλά άλλα έχουν – μερικά μάλιστα με τρόπους που οι περισσότεροι άνθρωποι χωρίς αναπηρίες μπορεί να μην έχουν σκεφτεί καν (Soltani et al., 2012).

- Σημάδια, αφίσες και άλλα παρόμοια χαρακτηριστικά. Αναμένονται τυπωμένες πινακίδες σε κτίρια ή δρόμους που να λένε τι πρέπει να είναι γνωστό, αλλά για άτομα που είναι τυφλά ή σχεδόν τυφλά, μπορεί να μην είναι βοηθητικά. Επιγραφές με ανυψωμένα γράμματα ή μπράιγ, τοποθετημένα σε ύψη που είναι εύκολα προσβάσιμα μπορούν να προσφέρουν μια εναλλακτική λύση.
- Ανακοινώσεις. Σε δημόσιους χώρους όπου οι ανακοινώσεις μπορεί να είναι σημαντικές και μπορεί να στοχεύουν άτομα - αεροδρόμια, για παράδειγμα - θα πρέπει να είναι και λεκτικές και οπτικές, έτσι ώστε να μπορούν να ακουστούν ή να γίνουν ορατά από άτομα με προβλήματα όρασης και ακοής.
- Ερμηνεία σε Νοηματική Γλώσσα. Τα κωφά άτομα μπορεί να χρειάζονται διερμηνέα νοηματικής γλώσσας για συναντήσεις με γιατρούς, δικηγόρους και άλλους επαγγελματίες για διαλέξεις και τάξεις, για επιχειρηματικές συναλλαγές, ή για δημόσιες συγκεντρώσεις, όπως συνέδρια, παραστάσεις ή δημόσιες ακροάσεις (Park & Kim, 2013).
- Αναγνώστες. Άτομα με μαθησιακές δυσκολίες ή προβλήματα όρασης μπορεί να χρειάζονται αναγνώστες για να ολοκληρώσουν επιτυχώς τα μαθήματα. Με τον ίδιο τρόπο, τα κωφά άτομα μπορεί να χρειαστεί να λάβουν σημειώσεις διαλέξεων ή να έχουν διερμηνέα σε διαλέξεις (Soltani et al., 2012).
- Διαδίκτυο. Σύμφωνα με την Ενότητα 508 του Νόμου περί Αποκατάστασης (Rehabilitation Act), η κυβέρνηση των ΗΠΑ υποχρεούται από το νόμο να κάνει τις ιστοσελίδες της (συμπεριλαμβανομένων εκείνων οποιωνδήποτε οργανισμών ή ιδρυμάτων που χρηματοδοτούνται από ομοσπονδιακό επίπεδο) προσβάσιμες στο μέτρο του δυνατού και πολλές υπηρεσίες, οργανισμοί και

επιχειρήσεις μολονότι δεν απαιτείται ενδιαφέρονται να το κάνουν εξίσου. Η προσβασιμότητα περιλαμβάνει παρακολούθηση περιεχομένου για να καταστεί εύκολα κατανοητή από συσκευές λογισμικού και υλικού που καθιστούν δυνατό για άτομα με προβλήματα όρασης ή ακοής ή για όσους δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν ποντίκι ή πληκτρολόγιο, να έχουν πλήρη πρόσβαση στο περιεχόμενο μιας ιστοσελίδας (Jun, 2014) . Το σχετικό τμήμα της Ενότητας 508 παρέχεται σε έναν ιστότοπο του Υπουργείου Εμπορίου, μαζί με πληροφορίες για καθέναν από τους 16 κανονισμούς για την πρόσβαση στο Διαδίκτυο (Coughlan et al., 2017).

- Τηλεόραση. Από το 1993, όλες οι τηλεοράσεις που πωλούνται στις Η.Π.Α. πρέπει να είναι εξοπλισμένες με δέκτες υπότιτλων που μπορούν να ενεργοποιηθούν μέσω ενός μενού στην οθόνη ή ενός τηλεχειριστηρίου. Όταν είναι ενεργοποιημένη, οι κλειστές λεζάντες εμφανίζουν μια έκδοση κειμένου για όσα λέγονται (καθώς και σχετικούς ήχους χωρίς ομιλία) στην οθόνη, επιτρέποντας στους κωφούς ή αυτούς με προβλήματα ακοής να βιώσουν οποιαδήποτε σειρά ή εκπομπή με λεζάντες. Οι λεζάντες μπορούν επίσης να είναι χρήσιμες σε άτομα με κάποιες μαθησιακές δυσκολίες και σε μαθητές με γνώσεις (Park & Kim, 2013).
- Συναυλίες και θεατρικές παραστάσεις. Πολλοί χώροι που φιλοξενούν παραστάσεις, διαλέξεις ή δημόσια φόρουμ προσφέρουν ακουστικά ενίσχυσης ήχου σε όσους τα χρειάζονται (Soltani et al., 2012).

2.11. Προσβασιμότητα σε Υπηρεσίες

Δεν επιτρέπεται στα άτομα με αναπηρία να μην έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες λόγω των αναπηριών τους ή επειδή οι υπηρεσίες δεν είναι φυσικά προσβάσιμες. Εάν οι υπηρεσίες δεν μπορούν να γίνουν φυσικά προσβάσιμες, πρέπει να υπάρχει μια εναλλακτική προϋπόθεση που ισοδυναμεί με τη βασική υπηρεσία (Danso et al., 2011).

Αυτό το ζήτημα προκύπτει συχνά για οργανισμούς ανθρωπίνων υπηρεσιών, αλλά μπορεί επίσης να είναι ένας παράγοντας για κοινοτικά ιδρύματα όπως βιβλιοθήκες και για επιχειρήσεις όπως κομμωτήρια και ασφαλιστικά γραφεία. Σε περιπτώσεις όπου η προσβασιμότητα δεν είναι οικονομικά εφικτή, οι υπηρεσίες μπορούν να παρέχονται σε ένα προσβάσιμο τμήμα του κτηρίου, για παράδειγμα, ή να μεταφέρονται στο άτομο στο σπίτι του. Κανόνες, όπως αυτοί που αναφέρθηκαν

νωρίτερα και επηρεάζουν τα ζώα βοήθειας, μπορούν να τροποποιηθούν ή να παραβλεφθούν για να μπορέσουν τα άτομα με αναπηρία να επωφεληθούν από την υπηρεσία (Coughlan et al., 2017).

Μπορούν να δημιουργηθούν και άλλα είδη καταλυμάτων. Το προσωπικό πωλήσεων μπορεί να παρέχει βοήθεια που κανονικά δεν θα παρέχει σε άλλους πελάτες - για παράδειγμα, να πάρει αντικείμενα από τα ράφια ή τους πάγκους ή να βοηθήσει τους ανθρώπους να δοκιμάσουν ρούχα (Jun, 2014). Τα προγράμματα μπορούν να προσλάβουν διερμηνείς νοηματικής γλώσσας για να βοηθήσουν τους κωφούς συμμετέχοντες ή να εκπαιδεύσουν ορισμένα ή όλα τα μέλη του προσωπικού τους στη νοηματική γλώσσα (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011).

Για παράδειγμα, η ASL, ή η αμερικανική νοηματική γλώσσα, είναι η πρώτη γλώσσα της πλειοψηφίας της κοινότητας των κωφών στις ΗΠΑ. Παρόλο που μιλά με χειρονομίες χεριών και κινήσεις και εκφράσεις του προσώπου, είναι μια ξεχωριστή γλώσσα, με τη δική της γραμματική και αποχρώσεις, διαφορετική από γλώσσες άλλων χωρών, των οποίων η γραμματική έχει κάποια κοινά πράγματα. Μοιράζεται κάποιο λεξιλόγιο με τη γαλλική νοηματική γλώσσα, επειδή ο πρώτος δάσκαλος της νοηματικής στις ΗΠΑ ήταν Γάλλος. Οι νοηματικές γλώσσες έχουν αναπτυχθεί όπως οι ομιλούμενες γλώσσες και κάθε χώρα ή απομονωμένη περιοχή δημιουργεί τη δική της. Οι διερμηνείς - άτομα με ακρόαση που μιλούν άπταιστα - παρέχουν μια γλωσσική γέφυρα μεταξύ των κόσμων που υπογράφουν και που μιλούν, όπως οι διερμηνείς γλωσσών παρέχουν τη σύνδεση μεταξύ των ατόμων που ακούνε που μιλούν διαφορετικές γλώσσες (Soltani et al., 2012).

Συνεχίζοντας, σε ορισμένες περιπτώσεις, ο καλύτερος και πιο λογικός συμβιβασμός μπορεί να είναι η αλλαγή προγραμματισμού ή η αναδιάταξη του χώρου (μετεγκατάσταση, κατασκευή ράμπας, διεύρυνση διαδρόμων, εγκατάσταση γραφείων του πρώτου ορόφου και του προγράμματος υποστήριξης του δεύτερου ορόφου) ή η αλλαγή του τρόπου παροχής των υπηρεσιών για όλους (π.χ. διανομή περισσότερων έντυπων υλικών, καθώς και παροχή πληροφοριών προφορικά) (Park & Kim, 2013).

Εκτός από τη φυσική πρόσβαση, οι υπηρεσίες πρέπει να είναι αμερόληπτες. Όποιος πληροί τις προϋποθέσεις για υπηρεσίες με τον ίδιο τρόπο όπως και άλλοι συμμετέχοντες (για παράδειγμα, από εισόδημα) δεν μπορεί να απορριφθεί η υπηρεσία για αυτόν, εκτός από λόγους για τους οποίους όποιος άλλος θα στερηθεί τη

συγκεκριμένη υπηρεσία. Μερικοί από αυτούς τους λόγους μπορεί να περιλαμβάνουν ενεργή χρήση ναρκωτικών, καταχρηστική συμπεριφορά ή ακατάλληλη χρήση της προσφερόμενης υπηρεσίας (Danso et al., 2011).

Μια τελευταία σημείωση: η προσβασιμότητα θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει ευαισθησία στις ανησυχίες των ατόμων με αναπηρία τόσο από την οργάνωση ως σύνολο όσο και από τα άτομα που εργάζονται σε αυτόν. Είναι σημαντικό κάθε συμμετέχοντα να είναι ιδωμένος ως μοναδικό άτομο, ανεξάρτητα από τη σωματική ή ψυχική του κατάσταση (Soltani et al., 2012).

2.11.1. Απασχόληση

Σύμφωνα με τον Νόμο περί Αναπηριών, είναι παράνομο να γίνεται διάκριση κατά της πρόσληψης οποιουδήποτε βάσει αναπηρίας, εκτός εάν η αναπηρία αυτή παρεμποδίζει τη βασική λειτουργία εργασίας. Ένα τυφλό άτομο δεν χρειάζεται να θεωρείται για δουλειά ως ζωγράφος ή για ένα κωφό για κάποιον ως κριτικός της μουσικής. Όπου δεν είναι αμφισβητήσιμη η λειτουργία εργασίας, κάποιος με αναπηρία πρέπει να εξεταστεί υπό τον ίδιο τρόπο με όλους τους άλλους αιτούντες. Εάν είναι η πιο κατάλληλη και η καλύτερη υποψηφιότητα, θα πρέπει να προσληφθεί ανεξάρτητα από οποιαδήποτε αναπηρία (Park & Kim, 2013).

Ένας εργοδότης δεν μπορεί να ρωτήσει τους υποψηφίους εάν έχουν αναπηρίες, ωστόσο μπορεί στο πλαίσιο της διασφάλισης ότι μπορούν να κάνουν τη δουλειά. Ένας πυροσβέστης πρέπει να μπορεί να μεταφέρει 100 κιλά πάνω και κάτω από μια σκάλα. Εάν ένας υποψήφιος έχει κακή πλάτη, αυτό είναι πρόβλημα - μπορεί να τραυματιστεί κατά τη διάρκεια του φυσικού τεστ ή η πλάτη του μπορεί να βγει στη δουλειά τη χειρότερη δυνατή στιγμή (Soltani et al., 2012).

Μόλις ένας εργοδότης προσλάβει ένα άτομο με αναπηρία, έχει την υποχρέωση να κάνει τροποποιήσεις, στο μέτρο του δυνατού, για να επιτρέψει σε αυτό το άτομο να κάνει τη δουλειά της τόσο εύκολα όσο άλλοι υπάλληλοι σε παρόμοιες θέσεις. Εάν, για παράδειγμα, βρίσκεται σε αναπηρική καρέκλα, η εργοδότης μπορεί να διασφαλίσει ότι το γραφείο της βρίσκεται σε κατάλληλο ύψος για να μπορεί να εργάζεται άνετα (Jun, 2014). Ο χώρος εργασίας της μπορεί να βρίσκεται αρκετά κοντά στην είσοδο του γραφείου, με ένα σαφές πέρασμα προς το ασανσέρ, την προσβάσιμη τουαλέτα, τις αίθουσες συσκέψεων και τα γραφεία συναδέλφων με τους οποίους πρέπει να συνεργαστεί. Εάν η δουλειά της το καθιστά δυνατόν, μπορεί να της

επιτραπεί να εργάζεται από το σπίτι κάποια στιγμή. Θα πρέπει επίσης να γίνουν τροποποιήσεις για σήμανση, επικοινωνία και άλλους παράγοντες προσβασιμότητας, συμπεριλαμβανομένου ενός σχεδίου εκκένωσης με το οποίο οι συνάδελφοί της είναι εξοικειωμένοι (Danso et al., 2011).

2.11.2. Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τον ομοσπονδιακό νόμο, κάθε παιδί ηλικίας 6 έως 21 ετών δικαιούται εκπαίδευση κατάλληλη για τις ανάγκες του (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011). Για τα παιδιά με αναπηρίες αυτό σημαίνει συνήθως ένα Σχέδιο Ατομικής Εκπαίδευσης (Individual Education Plan - IEP), το οποίο έφτασε με τη συμμετοχή του σχολείου, των γονέων, και συχνά άλλων επαγγελματιών, καθώς και του μαθητή, εάν είναι αρκετά ώριμος. Εάν το σχέδιο περιλαμβάνει εναλλακτική τοποθέτηση (σε ιδιωτικό σχολείο ή άλλο δημόσιο σχολείο με ειδικές εγκαταστάσεις), το κόστος βαρύνει την σχολική περιοχή και όχι τους γονείς. Σύμφωνα με τον Νόμο περί Εκπαίδευσης Ατόμων με Αναπηρίες (Individuals with Disabilities Education Act), ένα παιδί έχει το δικαίωμα να εκπαιδευτεί «στο λιγότερο περιοριστικό δυνατό περιβάλλον», που σημαίνει να τοποθετούνται τα παιδιά με αναπηρίες σε κανονικές αίθουσες όπου είναι δυνατόν (Park & Kim, 2013).

Τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως οι δημόσιες εγκαταστάσεις (ιδιωτικά ιδρύματα) ή οι κυβερνητικοί φορείς (δημόσια κολέγια και πανεπιστήμια) έχουν την υποχρέωση να παρέχουν στους φοιτητές που έχουν εισαχθεί ότι διευκόλυνση χρειάζονται για να μάθουν με τον ίδιο τρόπο όπως οι φοιτητές χωρίς αναπηρίες. Επομένως, συχνά απαιτούνται διερμηνείς, αναγνώστες, επιστάτες και άλλες τροποποιήσεις συμβατές με την νοηματική γλώσσα, αρκεί να μην προτείνουν αδικαιολόγητες διοικητικές ή οικονομικές δυσκολίες για το ίδρυμα, και εφόσον δεν διαταράσσουν την κανονική λειτουργία του εκπαιδευτικού προγράμματος για άλλους (Soltani et al., 2012).

Το γεγονός ότι υπάρχουν νόμοι στις Η.Π.Α. και σε άλλες χώρες δεν σημαίνει ότι επιβάλλονται. Επιπλέον, πρέπει να γίνουν ακόμη πολλά σε όλο τον κόσμο. Το 1993, τα Ηνωμένα Έθνη ψήφισαν τους Πρότυπους Κανόνες για την Εξίσωση Ευκαιριών για Άτομα με Αναπηρία (Standard Rules on the Equalization of Opportunity for Persons with Disabilities), ένα έγγραφο που καθορίζει τι πρέπει να κάνουν οι χώρες για να διασφαλίσουν ότι τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να ζήσουν τη ζωή τους στο

έπακρο (Jun, 2014). Ενώ πάνω από 50 χώρες έχουν νόμους ή συντάγματα που εγγυώνται σε κάποιο βαθμό δικαιώματα αναπηρίας, εξακολουθούν να υπάρχουν σχεδόν 200 που δεν αναγνωρίζουν δικαιώματα αναπηρίας. Έτσι, η γνώση του τι πρέπει να γίνει είναι μόνο η μισή - ίσως πολύ λιγότερη από τη μισή - μάχη. Η πραγματική δουλειά είναι η αλλαγή του κοινωνικού κλίματος και η εξασφάλιση ότι θα γίνει αυτό που πρέπει να γίνει (Coughlan et al., 2017).

Όπως με τις περισσότερες κοινωνικές αλλαγές, η προάσπιση πρέπει να διαδραματίσει μεγάλο ρόλο εδώ. Ήταν επιθετική υποστήριξη εκ μέρους των ατόμων με αναπηρία και οργανώσεων που τους υποστήριζαν που κατέστησαν δυνατή την έγκριση του νόμου για τους Αμερικανούς με αναπηρίες και η υπεράσπιση εξακολουθεί να είναι σημαντική για τον καθορισμό του τι σημαίνει ίση πρόσβαση και ίσες ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρία στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η υπεράσπιση είναι αυτό που θα αλλάξει στάσεις και νόμους στις χώρες που επί του παρόντος δεν αναγνωρίζουν δικαιώματα αναπηρίας ή που δεν φτάνουν αρκετά μακριά στην αναζήτηση ίσων ευκαιριών και μη διάκρισης (Soltani et al., 2012).

3. ΑμεΑ και Κοινωνική Ένταξη

3.1. Η Έννοια της Κοινωνικής Ένταξης

Η κοινωνική ένταξη είναι ένα ευρύ οικοδόμημα που συνδέεται με πολυάριθμες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές πτυχές, το οποίο χρησιμοποιείται σε διάφορους τομείς και κλάδους. Κατά μια πολύ γενική έννοια, η ένταξη σημαίνει συμμετοχή σε μια μορφή κοινωνικής ζωής. Ο όρος «κοινωνική ζωή» αναφέρεται σε αφηρημένες έννοιες, όπως η συμπερίληψη σε τυπικές δραστηριότητες της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης και της οικονομικής και πολιτικής ζωής, καθώς και η συμμετοχή σε στενές σχέσεις, όπως με φίλους και οικογένεια. Στις σημαντικές πτυχές της κοινωνικής ένταξης περιλαμβάνονται η ανάπτυξη ενός αξιολογικού ρόλου και η συμμετοχή στην κοινωνία, η ανάπτυξη σχέσεων και η αίσθηση του ανήκειν (Lemay, 2006). Η κοινωνική ένταξη δεν αφορά μόνο τα χαρακτηριστικά των ατόμων ή το πλαίσιο, αλλά και τις διαδικασίες αλληλεπίδρασης μεταξύ τους που επιτρέπουν στα άτομα, με αναπηρίες ή άλλες διαφορές, να αισθάνονται ότι αναγνωρίζονται και εκτιμώνται, όπως κάθε άλλο μέλος της κοινότητας στην οποία ανήκουν.

Οι Cobigo et al. (2012) όρισαν την κοινωνική ένταξη ως μια σειρά πολύπλοκων αλληλεπιδράσεων μεταξύ περιβαλλοντικών παραγόντων και προσωπικών χαρακτηριστικών. Η κατανόηση των διαδικασιών ένταξης απαιτεί την εφαρμογή οικολογικών προσεγγίσεων που ενσωματώνουν διαφορετικούς παράγοντες στα διάφορα επίπεδα του κοινωνικού συστήματος: το επίπεδο ατόμου, το διαπροσωπικό επίπεδο, το επίπεδο οργανισμού, το επίπεδο κοινότητας και το κοινωνικοπολιτικό επίπεδο. Αυτές οι μεταβλητές υπάρχουν σε μια αμοιβαία σχέση και μπορούν να δημιουργήσουν τις συνθήκες που επιτρέπουν ή εξουδετερώνουν τα αποτελέσματα της κοινωνικής ένταξης.

3.2. Η Αξία της Κοινωνικής Ένταξης

Η ένταξη συμβάλλει στη διασφάλιση ισότητας ευκαιριών, πλήρους συμμετοχής, ανεξάρτητης διαβίωσης και οικονομικής αυτάρκειας για τα άτομα. Για να επιτευχθεί η κοινωνική ένταξη, απαιτείται ανάπτυξη, ελευθερία, και αναγνώριση (Felder, 2018). Η σχέση μεταξύ αναγνώρισης και ένταξης έχει ανθρωπολογική σημασία: τα ανθρώπινα άτομα δομικά βασίζονται σε άλλους για να αναπτύξουν όλες, ή τουλάχιστον μερικές, από τις γνωστικές, ηθικές, και συναισθηματικές τους ικανότητες. Η αναγνώριση ως ανθρώπου με ορισμένες βασικές ανάγκες (αγάπη και

φροντίδα, για παράδειγμα) είναι απαραίτητη για μια υγιή ανάπτυξη. Η σχέση μεταξύ ελευθερίας και κοινωνικής ένταξης δεν είναι άμεσα κατανοητή. Αν λάβουμε υπόψη ότι τα άτομα με διανοητικές αναπηρίες συχνά προέρχονται από εγκλείσματα ή αποκλεισμούς που επιβάλλονται από άλλους, τότε η σχέση μεταξύ ένταξης και ελευθερίας γίνεται πιο εμφανής. Σε περίπτωση αναπηρίας, συχνά η έλλειψη ένταξης και ευκαιριών για επιλογές μπορεί να οφείλονται σε στάση υπέρ της προστασίας.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Perske (1974) εισήγαγε την έννοια της αξιοπρέπειας του κινδύνου. Η αξιοπρέπεια του κινδύνου είναι η αντίληψη ότι η αυτοδιάθεση και το δικαίωμα ανάληψης λογικών κινδύνων αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την αξιοπρέπεια και την αυτοεκτίμηση. Για το λόγο αυτό, η ικανότητα ανάληψης κινδύνων δεν θα πρέπει να παρεμποδίζεται από υπερβολικά επιφυλακτικούς φροντιστές. Αντιθέτως, η υπερβολική προστασία των ατόμων με αναπηρίες δημιουργεί μια αίσθηση χαμηλής αυτοεκτίμησης και υποβάθμισης λόγω των μειωμένων προσδοκιών που συνοδεύουν την υπερπροστασία. Η εσωτερίκευση των χαμηλών προσδοκιών κάνει επίσης το άτομο με αναπηρία να πιστεύει ότι είναι λιγότερο ικανό από άλλους σε παρόμοιες καταστάσεις.

3.3. Πολιτιστικά Εμπόδια στην Κοινωνική Ένταξη

Είναι προφανές ότι οι ατομικοί παράγοντες αποτελούν έναν από τους βασικούς παράγοντες των δυσκολιών στις διαδικασίες ένταξης που αντιμετωπίζουν συνήθως τα άτομα με διανοητικές αναπηρίες. Οι ατομικές συνθήκες ενεργοποίησης/απενεργοποίησης μπορεί να περιλαμβάνουν το επίπεδο λειτουργίας ενός ατόμου, την αυτοπαρακίνησή του, την εμπιστοσύνη του, τις γνώσεις του για τον τομέα και τις δραστηριότητες που προσφέρει, και τη χρήση του καθορισμού στόχων. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει αύξηση της πιθανότητας αρνητικών αποτελεσμάτων συμπερίληψης όταν υπάρχουν υψηλότερα επίπεδα βλάβης. Ταυτόχρονα, η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι οι συναφείς και κοινωνικοί παράγοντες επηρεάζουν τις διαδικασίες κοινωνικής ένταξης με τον ίδιο τρόπο. Για τα άτομα με διανοητικές αναπηρίες, στην πραγματικότητα, τα αποτελέσματα κοινωνικής ένταξης εξαρτώνται κυρίως από πολιτικές, συμβουλές και διαθέσιμες ευκαιρίες που παρέχονται από κοινωνικά πλαίσια (Duvdevany & Arar, 2004). Εκτός από τις μεμονωμένες διαστάσεις, τα στοιχεία του πλαισίου έχουν αποφασιστική επίπτωση στα αποτελέσματα κοινωνικής ένταξης και ατομικής προσωπικής ανάπτυξης. Μεταξύ των

ειδικών παραγόντων, οι κοινωνικές προσδοκίες για τα άτομα με ειδικές ανάγκες διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο.

3.4. Κοινωνικές Προσδοκίες και Στερεότυπα για τα Άτομα με Αναπηρία

Σύμφωνα με τον Goffman (2009), «Η κοινωνία θεσπίζει τα μέσα κατηγοριοποίησης των ατόμων και το συμπλήρωμα των χαρακτηριστικών που θεωρούνται συνηθισμένα και φυσικά για τα μέλη αυτών των κατηγοριών.» (Goffman, 2009, σελ. 5). Ακόμη και σήμερα, οι προσδοκίες φαίνεται να επηρεάζονται έντονα από το στίγμα και τα στερεότυπα της αναπηρίας που εξακολουθούν να υπάρχουν σε μεγάλο βαθμό σε κοινωνικό επίπεδο. Αυτά τα στερεότυπα επηρεάζουν αρνητικά τις πολιτικές και τον σχεδιασμό των υπηρεσιών και των παρεμβάσεων για τα άτομα με αναπηρίες. Επιπλέον, συμβάλλουν στην επιβράδυνση της αλλαγής προτύπου που απαιτείται για την πλήρη προώθηση των δικαιωμάτων συμμετοχής και κοινωνικής ένταξης που προβλέπονται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών.

Ορισμένα στερεότυπα που χρησιμοποιούνται για την επισήμανση των ατόμων με αναπηρίες εξακολουθούν να υπάρχουν σε διαφορετικά επίπεδα του κοινωνικού συστήματος. Πολλά από αυτά τα στερεότυπα έχουν διαπραχθεί από ελλειπείς πληροφορίες, εσφαλμένες αντιλήψεις, απομόνωση, και διαχωρισμό. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται την αναπηρία επηρεάζει τη φροντίδα και την εκπαίδευση αυτών των ατόμων. Μύθοι και παρανοήσεις σχετικά με την αναπηρία είναι κοινές. Η προώθηση αρνητικών εικόνων αναπηρίας αποτελεί μια μορφή διάκρισης, επειδή δημιουργεί εμπόδια στην πλήρη συμμετοχή του πολίτη στα κοινά (Pelleboer-Gunnink et al., 2019).

Τα στερεότυπα των ατόμων με αναπηρίες τα απεικονίζουν με διάφορους τρόπους, από το να είναι αξιολύπητα, απαίσια ή κακά, τραγικά αλλά γενναία, γελοία, επιθετικά, επιβαρυντικά και ασεξουαλικά, και ότι δεν είναι σε θέση να συμμετάσχουν πλήρως στην καθημερινή ζωή. Υπάρχει μια συνήθεια να θεωρείται ένα άτομο με διανοητική αναπηρία ως «παιδί» και ως εκ τούτου να τους αρνηθεί την αναγνώριση της πραγματικής ηλικίας και υπαρξιακής φάσης τους (Shakespeare, 2013). Αυτό δημιουργεί μια σκέψη για τα άτομα με αναπηρίες ως «ανίκανα και εξαρτώμενα» που δεν διαθέτουν τους πνευματικούς πόρους και το μαθησιακό δυναμικό που απαιτούνται για την αντιμετώπιση των κοινωνικών απαιτήσεων στις οποίες εμείς, ως μέλη της κοινότητας, συνήθως υποτασσόμαστε. Όλες αυτές οι στάσεις είναι βαθιά

ριζωμένες σε ένα είδος «οδηγού αυτόματου πιλότου», μέσω του οποίου τα υπαρξιακά σχέδια των ατόμων με αναπηρίες συλλαμβάνονται σε μεγάλο βαθμό.

Η βιβλιογραφία των τελευταίων ετών έχει υπογραμμίσει ότι η στάση των επαγγελματιών φροντιστών έναντι των νέων με διάφορες μορφές αναπηρίας έχει βαθιά επίδραση σε πολλές πτυχές της κοινωνικής τους ένταξης, της θεραπείας τους και των αποτελεσμάτων που επιτυγχάνονται στο μέλλον προς όφελός τους. Οι προσδοκίες και οι στάσεις αποτελούν σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης σε σύγκριση με τις δυνατότητες εισόδου νέων με διανοητική αναπηρία στον κόσμο της εργασίας (Holwerda et al., 2015). Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η αλλαγή δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί πλήρως και ότι ο κίνδυνος να πέσουμε στους παλαιούς τρόπους σκέψης είναι πολύ υψηλός.

3.5. Βήματα για την Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης

Επομένως, ποιες είναι οι μελλοντικές προοπτικές για τα άτομα με αναπηρία που θα πρέπει να ενθαρρυνθούν προκειμένου να προωθήσουν τα δικαιώματα της ισότητας, της συμμετοχής και της κοινωνικής ένταξης; Πώς μπορούμε να επιταχύνουμε τη διαδικασία αλλαγής; Πρώτα απ' όλα, η επιστημονική και εκπαιδευτική κοινότητα πρέπει να προσπαθήσει να γκρεμίσει το τείχος των προκαταλήψεων και να αλλάξει τον παραδοσιακό τρόπο προσέγγισης των ατόμων με αναπηρία προκειμένου να ενισχύσει, προς όφελός τους, τις ευκαιρίες για να αναγνωριστούν ως «εξυπηρετικά άτομα». Ο Giangreco (2017) επισημαίνει τη θεμελιώδη ανάγκη να διασφαλιστεί στα άτομα με αναπηρία η ταυτόχρονη πρόσβασή τους σε περιβάλλοντα χωρίς αποκλεισμούς και η απαραίτητη συνδεδεμένη υποστήριξη. Για την προώθηση και την αρχειοθέτηση των αποτελεσμάτων της κοινωνικής ένταξης, αναφέρονται ορισμένα βασικά εκπαιδευτικά βήματα:

- Οι ανάγκες για κοινωνική ένταξη είναι οι ίδιες για τα άτομα με και χωρίς αναπηρία. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εργαστούν για να αλλάξουν την κοινωνική αντίληψη των ανθρώπων με διανοητική αναπηρία.
- Εργασία για την υποστήριξη της πλήρους πρόσβασης στην κοινότητα ενός ατόμου με αναπηρία: ένα άτομο με διανοητική αναπηρία θα πρέπει να έχει πρόσβαση σε όλο το φάσμα των περιβαλλόντων και εμπειριών που είναι διαθέσιμες σε άλλα άτομα της ίδιας ηλικίας.

- Εξατομίκευση των μαθησιακών αποτελεσμάτων: ξεπεράστε την τυποποιημένη προσέγγιση προς τα αποτελέσματα που επικεντρώνονται στην υποκειμενικότητα του ατόμου.
- Χρησιμοποιήστε προσεγγίσεις κατάλληλες για την ηλικία σε αντίθεση με τα στερεότυπα του αιώνιου παιδιού.
- Ενθάρρυνση προσεγγίσεων που επιτρέπουν την προώθηση του μέγιστου επιπέδου δεξιοτήτων και ικανοτήτων που μπορεί να προσεγγίσει το άτομο.
- Χρήση φυσικής υποστήριξης για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αξιοποίηση των ευκαιριών οικοδόμησης σχέσεων και συμμετοχής στην κοινότητα με τον ίδιο τρόπο όπως κάθε άλλο άτομο της ίδιας ηλικίας.

Από την έρευνα των Zorzi & Strods (2020) προκύπτει ότι, αν και η κοινωνική ένταξη αποτελεί ουσιαστικό αποτέλεσμα για τη ζωή των ατόμων με διανοητικές αναπηρίες, εξακολουθούν να υπάρχουν πολλοί πολιτισμικοί φραγμοί. Διαπιστώθηκε ότι τα κοινωνικά στερεότυπα για τα άτομα με διανοητικές αναπηρίες επηρεάζουν αρνητικά τις εκπαιδευτικές παρεμβάσεις και υπηρεσίες. Επιβραδύνουν τη διαδικασία αλλαγής όσον αφορά την προώθηση των δικαιωμάτων και την ανάπτυξη θετικών υπαρξιακών πορειών. Λόγω της εμμονής αυτών των κοινωνικών οραμάτων, τα άτομα με διανοητικές αναπηρίες εξακολουθούν να ζουν σε πλαίσια διαχωρισμού που απέχουν πολύ από τη συμμετοχή στην κοινωνική και κοινοτική ζωή.

Κατά συνέπεια, η άποψη των Zorzi & Strods (2020) είναι ότι οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις πρέπει να εφαρμόζονται όχι μόνο σε σχέση με το άτομο, αλλά και σε κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο. Είναι σημαντικό να εργαστούμε επί του κοινωνικού πλαισίου προκειμένου να παράσχουμε πραγματικές ευκαιρίες στους ανθρώπους να έχουν πρόσβαση και να συμμετέχουν στην κοινοτική ζωή. Στο πλαίσιο αυτό, η πλήρης εφαρμογή των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες που εξατομικεύονται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών και η εφαρμογή των τεκμηριωμένων μοντέλων και παρεμβάσεων που υποδεικνύονται από τις κοινωνικές επιστήμες απαιτεί αλλαγή κουλτούρας και παραδείγματος. Απουσία μιας τέτοιας αλλαγής προτύπου, δεν μπορεί να επιτευχθεί μια πραγματική εξέλιξη και ο κίνδυνος οπισθοδρόμησης στο όραμα και το στίγμα του παρελθόντος εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλός.

Έχουμε, λοιπόν, ακόμη πολύ δρόμο μπροστά μας και η συμβολή της επιστημονικής έρευνας θα είναι θεμελιώδης. Ωστόσο, έχουν ήδη γίνει πολλά βήματα και έχει καθοριστεί ο δρόμος για την αλλαγή. Η πρόκληση αυτή αποτελεί πραγματική ευκαιρία όχι μόνο για την αλλαγή του μέλλοντος και της ποιότητας της ζωής των ατόμων με αναπηρίες, αλλά και για την ανάπτυξη μιας ανανεωμένης δεοντολογικής και επαγγελματικής προοπτικής για τους ειδικούς επαγγελματίες και τους παρόχους υπηρεσιών.

3.6. Στρατηγικές Συμμέτοξης για Άτομα με Αναπηρία

Σύμφωνα με τις υποχρεώσεις της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (Convention on the Rights of Persons with Disabilities – CRPD) και της βασικής αξίας του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη (United Nations Development Programme – UNDP) για την απαγόρευση των διακρίσεων, το Γραφείο Ανθρώπινου Δυναμικού ξεκίνησε επιγραμμική κατάρτιση για την ευαισθητοποίηση του προσωπικού στα άτομα με αναπηρία και για τη διευκόλυνση της ένταξής τους στο εργατικό δυναμικό το 2009. Πέντε χρόνια αργότερα, τον Απρίλιο του 2014, η εκτελεστική ομάδα του UNDP ενέκρινε μια στρατηγική για την πολυμορφία και την ένταξη (Diversity and Inclusiveness Strategy - DIS), η οποία αναγνώριζε την ανάγκη «δημιουργίας εργασιακού περιβάλλοντος που θα καλωσορίζει όλους» (Kuipers, 2014).

Η στρατηγική αυτή καθόριζε μέτρα για την προώθηση της απασχόλησης των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και την προσοχή σε ζητήματα ηλικίας, ταυτότητας φύλου, φυλής, κοινωνικής τάξης, εθνικότητας, θρησκείας και γενετήσιου προσανατολισμού (Walton, 2012). Το DIS περιελάμβανε ειδικό τμήμα που κάλυπτε πέντε τομείς δράσης σχετικά με τα άτομα με ειδικές ανάγκες: σχέδιο δράσης για την εφαρμογή πολιτικής εύλογης προσαρμογής, το οποίο διασφαλίζει ότι το προσωπικό έχει ολοκληρώσει επιγραμμική κατάρτιση σχετικά με την ευαισθητοποίηση σε θέματα αναπηρίας, σύσταση ταμείου στέγασης για άτομα με ειδικές ανάγκες, επανεξέταση πολιτικής ασφάλειας για την εξασφάλιση μέτρων ασφάλειας για άτομα με ειδικές ανάγκες και δράσεις για την εφαρμογή πολιτικής του UNDP για τον παγκόσμιο σχεδιασμό (Thoresen et al., 2014).

Η συνολική στρατηγική επρόκειτο να εφαρμοστεί σε τριετές χρονικό πλαίσιο και προέβλεπε τον διορισμό εστιακού σημείου για τον συντονισμό της εφαρμογής, την

ανάπτυξη της ετήσιας πολυμορφίας και των στόχων ένταξης και την αναφορά των αποτελεσμάτων στην ετήσια έκθεση του UNDP. Κατά τη στιγμή της αξιολόγησης, δεν υπήρξε ετήσια έκθεση για τη στρατηγική. Εκκρεμεί η αναθεώρηση του προγράμματος και των επιχειρησιακών πολιτικών και διαδικασιών του UNDP. Η πολιτική ασφαλείας του UNDP αναθεωρήθηκε το 2016 και περιλαμβάνει την προσδοκία ότι «όλες οι εγκαταστάσεις του UNDP θα λάβουν υπόψη τις ειδικές ρυθμίσεις ασφαλείας για το προσωπικό με ειδικές ανάγκες. BMS / OHR και BMS / Management Services / Sourcing & Operations και το Country Office Management που είναι υπεύθυνο για τις εγκαταστάσεις θα αναλάβει το προβάδισμα και το UNDP BMS / Security Office θα παρέχει εισόδους όπως απαιτείται (Kuipers, 2014).

Δεν έχει γίνει ακόμα απολογισμός για το πόσα γραφεία του UNDP έχουν πραγματοποιήσει αυτές τις αξιολογήσεις. Αναφέρθηκε στην ομάδα αξιολόγησης ότι το Ταμείο Προσαρμογής στην Αναπηρία δεν εφαρμόστηκε λόγω περιορισμών στους πόρους. Η στήριξη του προσωπικού με αναπηρίες και το μερικό επίδομα αναπηρίας είναι σε αναμονή. Το προσωπικό του τμήματος ανθρώπινων πόρων διαπίστωσε ότι το επίκεντρο των προσλήψεων κατά την περίοδο 2015/2016 ήταν η προώθηση της ισότητας των φύλων στον οργανισμό. Όσον αφορά την οργανωτική ευαισθητοποίηση, όταν ρωτήθηκε στην έρευνα, 31 τοις εκατό των ερωτηθέντων έδειξε εξοικείωση με το DIS και 24 τοις εκατό δήλωσε ότι είχε λάβει μέτρα για την εφαρμογή της στρατηγικής (Gartrell et al., 2016). Το 22 τοις εκατό των ερωτηθέντων περιέγραψε τη στρατηγική ως «πολύ σχετική» ή «σχετική». Οι επισκέψεις σε χώρες επικύρωσαν τα αποτελέσματα της έρευνας, καθώς λίγα μέλη του προσωπικού του UNDP γνώριζαν το DIS και οι περισσότεροι δεν γνώριζαν την ηλεκτρονική εκπαίδευση. Ένας πληροφοριοδότης ανέφερε ότι ήταν εξοικειωμένος με το DIS αλλά σημείωσε ότι ήταν πολύ γενικό και δεν διέθετε συγκεκριμένες πληροφορίες για την κάλυψη του κόστους εύλογης προσαρμογής (Melha, 2014).

3.6.1. Αναπηρία και Ανάπτυξη σε Ομοειδείς Οργανισμούς

Στην έκθεση του OHE (2016) παρέχονται βασικά διδάγματα από ένα ευρύ φάσμα οργανισμών -συμπεριλαμβανομένων πολυμερών οργανισμών, διμερών χορηγών και παγκόσμιων εταιρειών- για να προσδιοριστεί πώς γίνεται κατανοητή και προσεγγίζεται η συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρίες. Οι διεθνείς οργανισμοί που η ομάδα αξιολόγησης θεωρούσε ηγέτες της ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες επιλέχθηκαν τελικά. Η προσπάθεια δεν προοριζόταν ως συγκριτική άσκηση, και η

ομάδα αξιολόγησης δεν προσφέρει αξιολογήσεις αξιολόγησης για το έργο αυτών των άλλων οργανισμών. Σκοπός ήταν να επισημανθούν οι επιλογές που μπορεί να θέλει να εξετάσει το UNDP καθώς προχωρά στο έργο του για την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς αναπηρίας, με βάση τις προσεγγίσεις που ακολουθούν παρόμοιοι διεθνείς οργανισμοί. Η ομάδα των οργανώσεων που εξετάστηκαν περιελάμβανε τους: ILO, Παγκόσμια Τράπεζα, UNICEF, ESCAP, UNHCR, UN Women, UNAIDS, UNESCO, DFID, USAID, DFAT, GIZ, το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, Groupe Adecco, Carrefour, Wellspring Advisors, Open Society Foundation και Abilis Foundation (Gartrell et al., 2016).

Συνολικά, συμπεριλήφθηκαν 18 οργανισμοί. Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν μέσω 28 ημιδομημένων συνεντεύξεων. Αναζητήθηκαν συνεντεύξεις με τον «επικεφαλής» της αναπηρίας και το κατάλληλο μέλος του τμήματος ανθρώπινων πόρων σε κάθε οργανισμό. Για τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (International Labour Organization – ILO), την Παγκόσμια Τράπεζα, τη UNICEF και την ESCAP, αναζητήθηκαν επίσης συνεντεύξεις με ένα κατάλληλο μέλος της ομάδας ανώτερων διοικητικών στελεχών, προσωπικό του προγράμματος και έναν ή περισσότερους εκτελεστικούς εταίρους για να διευκολυνθεί μια «βαθύτερη προσέγγιση» στην προσέγγιση των εν λόγω οργανισμών που περιλαμβάνει την αναπηρία. Συγκεντρώθηκαν επίσης στοιχεία μέσω μιας επισκόπησης εγγράφων των βασικών πηγών πληροφοριών σχετικά με την προσέγγιση των διεθνών οργανισμών και των παγκόσμιων επιχειρήσεων, που περιλαμβάνει τα έγγραφα στρατηγικής, τα πλαίσια και τις αξιολογήσεις (Scarf et al., 2016).

Συνολικά εξετάστηκαν 61 έγγραφα. Τα έγγραφα συγκεντρώθηκαν από τον δικτυακό τόπο της οργάνωσης ή της επιχείρησης και ζητήθηκαν από τους ερωτηθέντες. Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται είναι απαραίτητα περιορισμένα. Δεν πρέπει να περιλαμβάνει κάθε διεθνή οργανισμό ή παγκόσμια επιχείρηση που έχει υιοθετήσει μια προσέγγιση που περιλαμβάνει τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Επίσης, δεν έγινε καμία προσπάθεια να μετρηθεί ο αντίκτυπος των πρωτοβουλιών που ανέλαβαν άλλες οργανώσεις για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία, οπότε η αξιολόγηση δεν μπορεί να αναφέρει οριστικά ποιες πρακτικές και πολιτικές είχαν τον μεγαλύτερο αντίκτυπο (Wissenbach, 2014).

3.6.2. Κατευθυντήριες Γραμμές για την Ένταξη και Καθορισμό Προτύπων Προσβασιμότητας

Ορισμένοι διεθνείς αναπτυξιακοί οργανισμοί έχουν θεσπίσει πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές και κριτήρια για να βοηθήσουν το προσωπικό να ενσωματώσει μια διάσταση αναπηρίας στα συμβατικά αναπτυξιακά προγράμματα. Το Τμήμα Εξωτερικών και Εμπορίου της Αυστραλίας (Department of Foreign Affairs and Trade – DFAT) έχει αναπτύξει πρακτικές οδηγίες για την εφαρμογή του καθολικού σχεδιασμού σε πολλούς τομείς ανάπτυξης. Παρόμοια, το Τμήμα Διεθνούς Ανάπτυξης του Ηνωμένου Βασιλείου (Department for International Development – DFID) έχει θέσει οργανωτικά πρότυπα για την κατασκευή εκπαιδευτικών συστημάτων. Η πρώτη προτίμηση είναι η χρήση των προτύπων της χώρας υποδοχής ή των περιφερειακών προτύπων για καθολική πρόσβαση στον κατασκευαστικό τομέα, αν υπάρχουν, ή η συμφωνία εναλλακτικών προτύπων με τη συνεργαζόμενη κυβέρνηση και την DFID, όπως αυτά που περιγράφονται στα πρότυπα του Νόμου περί Αρχιτεκτονικών Φραγμών των Ηνωμένων Πολιτειών (Architectural Barriers Act - ABA) (Kuipers, 2014).

Η UNICEF έχει επίσης αναπτύξει κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη μιας ανάλυσης της κατάστασης που επικεντρώνεται σε παιδιά με αναπηρίες, ώστε να βοηθήσει το προσωπικό της να διαμορφώσει τον προγραμματισμό και την υπεράσπιση της UNICEF. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή για την Ασία και τον Ειρηνικό (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – ESCAP) έχει αναπτύξει κατευθυντήριες γραμμές για συναντήσεις χωρίς αναπηρίες: συνεδριάσεις που περιλαμβάνουν προοπτικές αναπηρίας. Αυτά περιλαμβάνουν κριτήρια για την επιλογή χώρων και ξενοδοχείων που είναι προσβάσιμα. Αυτές οι εμπειρίες τονίζουν τη σημασία της ανάπτυξης κατευθυντήριων γραμμών που απαιτούν από το προσωπικό να αναλαμβάνει δράση ή που ικανοποιούν μια σαφή ανάγκη. Το προσωπικό της DFID, για παράδειγμα, ανέφερε ότι προτιμά να μαθαίνει από τους ομοτίμους του, τα άτομα με αναπηρία και τους ειδικούς επί του θέματος αντί να πολλαπλασιάζει τα έγγραφα (Van Veen et al., 2013).

Ορισμένοι διεθνείς οργανισμοί έχουν επιλέξει να συμπληρώσουν τις κατευθυντήριες γραμμές με την τεχνική υποστήριξη εμπειρογνομόνων για την ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η DFAT έχει συνάψει σύμβαση με την CBM Australia για να παρέχει τεχνική εμπειρογνωμοσύνη σχετικά με την ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες

σε όλο το προσωπικό της DFAT κατ' απαίτηση και η Ομάδα Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες της γερμανικής επιχείρησης για τη διεθνή συνεργασία (German Enterprise for International Cooperation – GIZ) ενεργεί ως εσωτερική ομάδα συμβούλων διαθέσιμη σε όλες τις θεματικές και περιφερειακές ομάδες της GIZ και από το Υπουργείο Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης της Γερμανίας (German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development – BMZ). Οι διεθνείς οργανισμοί έχουν επίσης συμπληρώσει κατευθυντήριες γραμμές με σαφείς διαδικασίες επανεξέτασης για να διασφαλιστεί ότι η αναπηρία περιλαμβάνεται στα προγράμματα και για να προστατευθεί από προγράμματα που δημιουργούν ακούσια περαιτέρω φραγμούς στα άτομα με αναπηρία (Grills et al., 2016). Οι ομάδες αναπηρίας στην DFAT και την ILO αποτελούν και οι δύο έρο τη διαδικασία αξιολόγηση νέων προτάσεων των οργανισμών τους, δίνοντάς τους την ευκαιρία να διασφαλίσουν ότι τα νέα προγράμματα περιλαμβάνουν και τα μειονεκτούντα άτομα (Kuipers, 2014)

3.6.3. Δόμηση Εσωτερικής Ικανότητας για Ανάπτυξη Χωρίς Αποκλεισμούς

Οι ερωτηθέντες ανέφεραν αρκετές διαφορετικές στρατηγικές που έχουν χρησιμοποιήσει οι οργανισμοί τους για να αναπτύξουν εσωτερική ικανότητα στην ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς αναπηρίας. Πολλοί ερωτηθέντες τόνισαν ιδιαίτερα τη σημασία του διορισμού ανώτερου επιπέδου αρμοδίου για την αναπηρία. Οι ερωτηθέντες ανέφεραν συχνά ότι ο διορισμός ενός ειδικού για την αναπηρία ως ανώτερου σημείου επαφής μπορεί να βοηθήσει στην καταλυτική λειτουργία της κοινότητας της αναπηρίας και να διασφαλίσει ότι ένας οργανισμός «συνδέεται» με την αναπηρία. Οι ερωτηθέντες αναγνώρισαν ιδιαίτερα τη σημασία που έχει η ανωτέρα θέση σε έναν οργανισμό για κάθε άτομο με ειδικές ανάγκες, για να αυξηθεί το προφίλ της αναπηρίας εσωτερικά και για να διευκολυνθεί η υψηλού επιπέδου διαβούλευση για την αναπηρία σε ολόκληρο τον οργανισμό (Coe & Wapling, 2010).

Όπως υπογράμμισε ένας ερωτηθείς, το να έχεις προβάδισμα ανωτάτου επιπέδου στην αναπηρία μπορεί να υπενθυμίσει στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων σε έναν οργανισμό τη σημασία της αναπηρίας. Οι ερωτηθέντες τόνισαν επίσης την αξία μιας ομάδας τεχνικών εμπειρογνομόνων που θα βοηθούσαν κάθε άτομο με ειδικές ανάγκες να ηγείται της υποστήριξης, να εμπνέει, να καταλύει, και να μοιράζεται καλές πρακτικές. Η GIZ διαθέτει επί του παρόντος μια ομάδα έξι συμβούλων που ενεργούν ως εσωτερική ομάδα συμβούλων για χρήση από θεματικές και

περιφερειακές ομάδες της GIZ και από την BMZ για τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συμπεριληφθούν τα άτομα με αναπηρίες στο σχεδιασμό, την υλοποίηση ή/και την αξιολόγηση του έργου (Henderson et al., 2017).

3.6. Ανάπτυξη Ψυχικής Υγείας και Ποιότητας Ζωής των ΑμεΑ μέσω του Αθλητισμού για άτομα με αναπηρίες

Η δύναμη του αθλητισμού ως ένα ολοκληρωμένο εργαλείο αποκατάστασης μπορεί να διερευνηθεί από την άποψη των αποδεικτικών στοιχείων για να υποστηρίξει τις ευρείες επιπτώσεις του στην ψυχική υγεία και την ποιότητα ζωής. Αν και τα αθλήματα δεν είναι ενδιαφέροντα για όλους, για όσους συμμετέχουν σε αυτά, μπορεί να χρησιμεύσουν ως καταλύτης για μια βελτιωμένη αίσθηση ευεξίας, τόσο στο πλαίσιο της αποκατάστασης, όσο και στην κοινότητα.

Τα διαθέσιμα ερευνητικά στοιχεία έχουν δείξει ότι η σωματική δραστηριότητα και ο αθλητισμός είναι επωφελή χαρακτηριστικά για άτομα με αναπηρίες για διάφορους τομείς αυτοεκτίμησης, αυτο-αντιληπτής ποιότητας ζωής, αυτο-αποτελεσματικότητας, εικόνας σώματος, ενδυνάμωσης και κινήτρων για συνεχή εμπλοκή (Geacobb, et al., 2008; Groff, et al., 2009; Sporer, et al., 2009). Επιπλέον, αρκετές μελέτες έχουν επισημάνει ότι το συνολικό επίπεδο αυτοεκτίμησης είναι παρόμοιο μεταξύ αθλητών με αναπηρίες και αθλητών γενικού πληθυσμού (Sherill, et al., 1990; Campbell & Jones, 1994; Martin, 1999). Σε μια μελέτη 158 αθλητών νέων με αναπηρίες (Sherill, et al., 1990) παρατηρήθηκε ότι δεν υπήρχε διαφορά μεταξύ της ομάδας μελέτης και των νέων χωρίς αναπηρία μεταξύ μιας παγκόσμιας κλίμακας αυτοεκτίμησης και 8 υποκατηγοριών (Harter, 1988).

Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι το υψηλό επίπεδο αυτο-αποτελεσματικότητας έχει αποδειχθεί ότι αποτελεί αιτία και αποτέλεσμα της θετικής αθλητικής απόδοσης. Δεδομένου ότι σχετίζεται με τον αθλητισμό, η αυτο-αποτελεσματικότητα μπορεί να περιγραφεί ως η πεποίθηση του αθλητή ότι αυτός ή αυτή μπορεί να εκτελέσει μια δεξιότητα για να επιτύχει το επιθυμητό αποτέλεσμα (Martin & Wheeler, 2010). Όπως θα αναμενόταν, αρκετές μελέτες έχουν επισημάνει ότι οι αθλητές με αναπηρίες που έχουν θετικά αποτελέσματα σχετικά με την αυτο-αποτελεσματικότητα που σχετίζεται με τον αθλητισμό αποδίδουν καλύτερα στον ανταγωνισμό (Lowther, et al., 2002; Katartzi, et al., 2007; Martin, 2008). Ωστόσο, η αυτο-αποτελεσματικότητα στον αθλητισμό έχει αποδειχθεί ότι ενισχύει και την αποτελεσματικότητα στις

δραστηριότητες της καθημερινής ζωής. Σε μια μελέτη 30 ανδρών με τετραπληγία, οι μισοί από τους οποίους έπαιζαν ράγκμπι (Adnan, et al., 2001) διαπιστώθηκε ότι η αυτο-αποτελεσματικότητα στο ράγκμπι, ορίζεται ως η πεποίθηση ότι το ότι κάποιος που μπορεί να εκτελέσει δεξιότητες (για παράδειγμα, δεξί σπριντ, πιάσιμο μπάλας από τον παίκτη) συσχετίζεται με αυξημένο επίπεδο δεξιοτήτων σε συγκεκριμένες άλλες πράξεις.

Η θετική επίδραση του αθλητισμού στην ποιότητα ζωής υποστηρίζεται επίσης από τη βιβλιογραφία. Σε μια μελέτη που διεξήχθη στο Παγκόσμιο Πρωτάθλημα αθλητών με εγκεφαλική το 2005, 73 αθλητές με μέση ηλικία 27 ετών ερωτήθηκαν σχετικά με την αθλητική ταυτότητα και την ποιότητα ζωής τους (Κλίμακα Επίδρασης στην Ποιότητας Ζωής). Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν μια σημαντική σχέση μεταξύ της δύναμης της αθλητικής ταυτότητας και των θετικών αξιολογήσεων της ποιότητας ζωής και οι αθλητές συμφώνησαν ότι ο αθλητισμός επηρέασε θετικά τη γενική κατάσταση της υγείας τους (89,4%) και την ποιότητα ζωής τους (80,8%) (Groff, et al., 2009). Το 2010, σε μία άλλη έρευνα (Anneken, et al., 2010) διαπιστώθηκε ότι η σωματική άσκηση λειτούργησε ως ένας καθοριστικός παράγοντας για ένα υψηλό επίπεδο ποιότητας ζωής (Κλίμακα Ανατροφοδότησης σχετικά με την Ποιότητα της Ζωής), σημειώνοντας συγκεκριμένες επιπτώσεις στις φυσικές και ψυχολογικές διαστάσεις της κλίμακας. Επίσης, σημειώθηκε μια θετική σχέση μεταξύ της σωματικής άσκησης και του ποσοστού εργασιακής απασχόλησης (Anneken, et al., 2010).

Υπάρχουν επίσης ενδείξεις συσχέτισης μεταξύ της αθλητικής συμμετοχής και της θετικής ψυχικής υγείας. Μια ιταλική μελέτη 137 ανδρών με τραυματισμό στο νωτιαίο μυελό αποκάλυψε σημαντικές διαφορές στα ποσοστά άγχους και / ή κατάθλιψης μεταξύ των καθηλωμένων χρηστών σε αναπηρικά αμαξίδια σε σχέση με εκείνους που συμμετέχουν σε αθλήματα, σημειώνοντας ότι εκείνοι που ήταν καθηλωμένοι σε αναπηρικά αμαξίδια εμφάνισαν υψηλότερες βαθμολογίες άγχους και κατάθλιψης και χαμηλότερες βαθμολογίες εξωστρέφειας από αυτούς που συμμετείχαν στον αθλητισμό (Giola, et al., 2006). Επιπλέον, σε μία άλλη έρευνα (Overton, et al., 1995) διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των αθλητών που σχεδιάζουν να συνεχίσουν τον αθλητισμό (που ονομάζονται "επιμένοντες") και εκείνων που σκέφτονται να εγκαταλείψουν τον αθλητισμό (οι οποίοι ονομάζονται "μη επιμένοντες"). Οι επιμένοντες ήταν πιο πιθανό να παρατηρηθεί ότι μπορεί να υπάρχουν θετικά

στοιχεία οποιασδήποτε δεδομένης αγχωτικής κατάστασης, ενώ οι μη επιμένοντες είχαν περισσότερες πιθανότητες να αντιδράσουν στο στρες με θυμό ή να αποφύγουν εντελώς την αντιμετώπιση των στρεσογόνων καταστάσεων (Overton, et al., 1995).

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τα διαθέσιμα στοιχεία αποκαλύπτουν θετικό αντίκτυπο του αθλητισμού σε τομείς της αυτοεκτίμησης, της αυτο-αποτελεσματικότητας, της ποιότητας ζωής και της ψυχικής υγείας. Όταν αποτελέσματα όπως αυτά λαμβάνονται σε συνδυασμό με την προώθηση των δικαιωμάτων αναπηρίας και την κοινωνική συμμετοχή, μπορεί να επιτευχθεί μια πραγματική ενδυνάμωση.

Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα PLAY'In Together στοχεύει στην ανάληψη δράσης σχετικά με την ισχυρότερη ένταξη παιδιών και εφήβων με αναπηρία μέσω της προώθησης, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αξιών μέσω των αθλητικών αγώνων.

Το PLAY International είναι μία γαλλική απολιτική μη κυβερνητική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1999 (PLAY International, 2021). Κύριος στόχος της είναι η προώθηση του αθλητισμού και του παιχνιδιού ως εργαλεία για την εκπαίδευση, την ένταξη και την ενδυνάμωση της νεολαίας και των παιδιών. Από την ίδρυσή του, το PLAY έχει αναπτύξει προγράμματα που κινητοποιούν τον αθλητισμό ως μοχλό για την εκπαίδευση και την κοινωνική ένταξη σε 15 χώρες, ωφελώντας σχεδόν 850.000 παιδιά.

Από το 2016 και μετά την επιτυχία ενός πιλοτικού προγράμματος που πραγματοποιήθηκε με την Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή (National Olympic Committee - NOC) και τη UNICEF, με στόχο τη συμβολή στην εκπαίδευση των παιδιών και την αντιμετώπιση της σύγχρονης πρόκλησης της ειρήνης και της ένταξης μέσω των παγκόσμιων Ολυμπιακών αξιών του σεβασμού, της φιλίας και της αριστείας, το PLAY αποφάσισε να συμμετάσχει άμεσα στην ένταξη των παιδιών με αναπηρίες μέσω του αθλητισμού.

Το *PLAY International* συμμετέχει, για τα τελευταία 2 χρόνια, ως συντονιστικός οργανισμός του ευρωπαϊκού προγράμματος *PLAY'In Together* (Play International, 2021). Το έργο, το οποίο υλοποιήθηκε για δύομισι χρόνια (από τις αρχές του 2019 έως το τρίτο τρίμηνο του 2021), στοχεύει να αναλάβει δράση υπέρ της μεγαλύτερης ένταξης παιδιών και εφήβων με αναπηρίες μέσω της προώθησης, σε ευρωπαϊκό

επίπεδο, των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αξιών μέσω των αθλητικών παιχνιδιών.

Έτσι, και σύμφωνα με τη μέθοδο που αναπτύχθηκε και χρησιμοποιήθηκε για όλα τα προγράμματα *PLAY International*, ο κύριος στόχος της δράσης του *PLAY'In Together* συνίσταται στην κατάρτιση επαγγελματιών από την εκπαιδευτική κοινότητα, που επιβλέπουν παιδιά ηλικίας από 6 έως 12 ετών, σε ένα ειδικά δημιουργημένο περιεχόμενο αφιερωμένο στο στοχευμένο κοινό.

Πιο συγκεκριμένα, το έργο διαρθρώνεται σε 3 φάσεις:

1. στην πρώτη φάση, η οποία επικεντρώνεται στην αλλαγή της νοοτροπίας σχετικά με τις αναπηρίες (με παιδιά χωρίς αναπηρίες), κατά τη διάρκεια της οποίας στόχος είναι να εκπαιδεύσει τους διαμεσολαβητές και τους δασκάλους σε συνεδρίες κοινωνικο-αθλητικών δραστηριοτήτων που έχουν σχεδιαστεί για να επιφέρουν μια αλλαγή στην αντίληψη των αναπηριών και έτσι να δημιουργήσουν πιο συμπεριληπτικές συμπεριφορές
2. στη δεύτερη φάση (επί του παρόντος βρίσκεται σε εξέλιξη), η οποία στοχεύει στην ενθάρρυνση των παιδιών με αναπηρίες να αισθάνονται πως μπορούν ν' ασχοληθούν με τον αθλητισμό και να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητές τους. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης, κύριο στόχο αποτελούν οι εκπαιδευτικοί από εξειδικευμένα ιδρύματα
3. η τελευταία φάση, η οποία επικεντρώνεται στην συμπερίληψη, δημιουργώντας ευκαιρίες για μικτούς αθλητικούς αγώνες μεταξύ παιδιών χωρίς και με αναπηρίες

Συνολικά, το *PLAY'IN Together* στοχεύει στην εκπαίδευση 90 εξειδικευμένων εκπαιδευτικών, 270 διαμεσολαβητών και 448 δασκάλων στην ανάπτυξη κοινωνικο-αθλητικών συνεδριών με εστίαση στα θέματα που περιγράφονται παραπάνω. Στη συνέχεια, αυτοί οι παράγοντες θα οδηγηθούν στη δημιουργία αυτών των δραστηριοτήτων προς όφελος 20.200 παιδιών ηλικίας μεταξύ 6 και 12 ετών.

Αναμφίβολα, μια καλή πρακτική που προκύπτει πρώτα από αυτό το έργο οφείλεται στη φύση της, δεδομένου ότι είναι ένα έργο που πραγματοποιείται από μια κοινοπραξία ενδιαφερομένων από διάφορους τομείς, που συνδέονται με μια λογική συμπληρωματικότητας. Το *PLAY'IN Together* συγκεντρώνει 8 εταιρούς από όλη την Ευρώπη που μοιράζονται τα κοινά χαρακτηριστικά του να έχουν πολύ υψηλό επίπεδο

γνώσεων και ικανοτήτων στον τομέα του αθλητισμού και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα της αναπηρίας.

Το *PLAY International* και οι συνεργάτες που εμπλέκονται στο έργο πιστεύουν ότι από αυτήν τη συμπληρωματικότητα και την ποικιλομορφία θα μπορούσαν να αναπτυχθούν καινοτόμες πρακτικές. Ειδικότερα στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, συγκεντρώνονται τρεις τύποι συνεργατών μέσω της κοινοπραξίας: ένας ακαδημαϊκός εταίρος με εμπειρία στις έρευνες και την διάγνωση σε θέματα που σχετίζονται με αναπηρίες, πέντε επιχειρησιακοί εταίροι με μόχλευση και εμπειρία για τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων και τρεις θεσμικοί εταίροι με ισχυρές ικανότητες ηγεσίας και διάδοσης για να διασφαλιστεί η προβολή και η υπεράσπιση του έργου σε μια ευρωπαϊκή σκηνή.

Μια άλλη ιδέα ή καλή πρακτική είναι η καινοτόμος διάσταση που διατρέχει το έργο σε διαφορετικές κλίμακες. Εκτός από το γεγονός ότι, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, πολύ λίγοι παράγοντες χρησιμοποιούν τον αθλητισμό ως εργαλείο πρόληψης και ευαισθητοποίησης και ότι είναι απαραίτητη η χρήση του αθλητισμού όχι μόνο για επαγγελματικούς / ανταγωνιστικούς σκοπούς, το έργο του *PLAYIN Together* ξεχωρίζει για την καινοτόμο παιδαγωγική του μηχανική, που βασίζεται σε δύο αποδεδειγμένες πρακτικές εφαρμογές.

Η πρώτη πρακτική εφαρμογή, η οποία ονομάζεται «Εκπαίδευση μέσω του αθλητισμού» (Education through sport - ETS) είναι μια παιδαγωγική μέθοδος που αναπτύχθηκε από τη Βουλγαρική Ένωση Ανάπτυξης Αθλητισμού (Bulgarian Sport Development Association - BSDA) και από Ευρωπαίους ειδικούς (BSDA, 2021). Έχει αποδειχθεί ότι η συγκεκριμένη πρακτική εφαρμογή αντιμετωπίζει τα επικοινωνιακά προβλήματα που προκύπτουν, προωθεί την κατανόηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημιουργεί συναισθήματα κοινότητας.

Η δεύτερη πρακτική, με τίτλο «Playdagogy», είναι η τυποποιημένη παιδαγωγική μέθοδος της *PLAY International*. Πρόκειται για ένα καινοτόμο στοιχείο, αφού αναπτύχθηκε σε αναπτυξιακό πλαίσιο (στη Βολιβία) και στη συνέχεια διαμορφώθηκε στη Γαλλία. Ενώ πολλά έργα αναπτύσσουν τις λύσεις τους πρώτα στα κεντρικά γραφεία και στη συνέχεια τις αναπτύσσουν στο εξωτερικό, η *PLAY International* ήθελε να αντιστρέψει αυτή τη λογική για να μοιραστεί εμπειρίες και τοπικές εμπειρίες που θα διαμορφωθούν στη συνέχεια στην έδρα του συλλόγου. Η μέθοδος

βασίζεται σε παραδοσιακά αθλητικά παιχνίδια για τη μεταφορά θεματικών μηνυμάτων ευαισθητοποίησης. Μια συνεδρία *Playdagogy* διαρκεί περίπου 45-60 λεπτά και διαρθρώνεται σε 3 στάδια που το καθένα αποτελεί ευκαιρίες για το παιδί να ενδιαφερθεί για ένα θέμα που έχει δοθεί:

1. Μια τυπική συνεδρία βασίζεται σε φυσικές δραστηριότητες (χάντμπολ, μπάσκετ και άλλα) ή παραδοσιακά παιχνίδια (κυνηγητό και άλλα). Τα παιδιά παίζουν, διασκεδάζουν και απομνημονεύουν κανόνες ενώ ασκούν μια σωματική δραστηριότητα
2. Το λεξιλόγιο και τα σύμβολα ενσωματώνονται στη συνέχεια στη δραστηριότητα για να εξοικειωθεί το παιδί με το ανάλογο θέμα. Οι παραλληλισμοί που προκύπτουν μεταξύ μιας κατάστασης που βασίζεται στο παιχνίδι και της πραγματικής ζωής συζητώνται στη συνέχεια της συνεδρίας.
3. Στο τέλος της συνεδρίας, οργανώνεται μια συζήτηση που βοηθά το παιδί να σκέφτεται, να εκφράζει και να αφομοιώνει τα μηνύματα επίγνωσης του παιχνιδιού. Τα βασικά προληπτικά μηνύματα μεταδίδονται και συζητούνται στο τέλος.

Ο συνδυασμός αυτών των δύο παιδαγωγικών μεθόδων, εκτός από το επιστημονικό υλικό που παρέχεται από τον ακαδημαϊκό συνεργάτη, δημιουργεί μεγάλο ενδιαφέρον στη συν-δημιουργία των κοινωνικο-αθλητικών συνεδριών. Ωστόσο, μετά τις ανάλογες έρευνες και παρατηρήσεις, διαπιστώθηκε ότι είναι δύσκολο να καθιερωθεί ένα κοινό λεξικό όρων που χρησιμοποιούνται στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες για τον ορισμό και της περιγραφής, αλλά και της γενικότερης συζήτησης για την αναπηρία. Αφού προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια κοινή τυπολογία, οι εταίροι επέλεξαν να συμφωνήσουν σε μια αλλαγή επιστημονικής προσέγγισης.

Έτσι, μια τελευταία σύσταση που είναι σημαντικό να τονιστεί σε οργανισμούς που επιθυμούν να δημιουργήσουν ένα σχέδιο για την συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία μέσω του αθλητισμού θα ήταν να ευνοηθεί μια προσέγγιση όχι σύμφωνα με τους τύπους των αναπηριών, αλλά σύμφωνα με τις απαραίτητες προσαρμογές που θα εφαρμοστούν στα παιχνίδια για να ευνοήσουν τη συμμετοχή και την ευημερία των ατόμων με αναπηρίες.

4. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση Μελετών Κοινωνικής Ένταξης των ΑμεΑ μέσω του Αθλητισμού

Υπάρχουν διάφορα εμπόδια και περιορισμοί σε ατομικό, δομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο που επηρεάζουν τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον αθλητισμό (Shields, et al., 2012; Jaarsma, et al., 2014). Οι σχετικοί παράγοντες στα διάφορα επίπεδα σχετίζονται πιθανώς επίσης με την κοινωνική ένταξη των μελών με αναπηρία σε αθλητικούς συλλόγους. Έτσι, οι θεωρητικές σκέψεις των ερευνητών καθοδηγούνται από ένα πολυεπίπεδο πλαίσιο (Nagel, et al., 2015).

Σε ατομικό επίπεδο, η έλλειψη φυσικών ή γνωστικών δεξιοτήτων (κινητικές λειτουργίες, χειροκίνητες ή γνωστικές ικανότητες, έλλειψη ενέργειας και κόπωση), η έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων (παραδείγματος χάριν προβλήματα επικοινωνίας, επιφυλακτικότητα και φόβος επαφής) και ψυχολογικών πτυχών (παραδείγματος χάριν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση και ανεξαρτησία), καθώς και η έλλειψη αντιληπτής κοινωνικής υποστήριξης (από την οικογένειά τους, από συνομηλίκους και σημαντικούς άλλους ανθρώπους) περιγράφονται ως οι σημαντικότεροι περιορισμοί που επηρεάζουν την αθλητική δραστηριότητα (Stroud, et al., 2009; Bult, et al., 2011; Shields, et al., 2012; Jaarsma, et al., 2015). Αυτοί οι περιορισμοί ενδέχεται να είναι διαφορετικοί για άτομα με διαφορετικές μορφές αναπηρίας και ανάλογα με τη σοβαρότητα μιας αναπηρίας. Επιπλέον, οι διάφορες μορφές αναπηρίας δεν σχετίζονται μόνο με τη συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες, αλλά πιθανώς και με διάφορες πτυχές της κοινωνικής ένταξης. Κατά συνέπεια, προβάλλουν συγκεκριμένα ενδιαφέροντα ερευνητικά ερωτήματα: Υπάρχουν διαφορές μεταξύ των μελών με και χωρίς αναπηρίες σχετικά με την κοινωνική ένταξη σε αθλητικούς συλλόγους; Ποιος είναι ο ρόλος των διαφορετικών μορφών αναπηρίας για την κοινωνική ένταξη και σε ποιο βαθμό σχετίζεται η ανάγκη για ειδικές προσαρμογές, καθώς και αντιληπτούς προσωπικούς, κοινωνικούς, διαθρωτικούς ή άλλους περιορισμούς;

Επιπλέον, είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη και οι κοινωνικο-δημογραφικές μεταβλητές (φύλο, ηλικία και εκπαιδευτικό επίπεδο). Παρόλο που η υπάρχουσα βιβλιογραφία σχετικά με τη συμμετοχή σε αθλητικούς συλλόγους που αφορά τα μέλη γενικά και όχι μόνο τα άτομα με αναπηρίες δείχνει ότι οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται (European Commission, 2018), φαίνεται ότι δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου επιπτώσεις στο φύλο όσον αφορά την κοινωνικο-συναισθηματική και

κοινωνικο-πολιτιστική ένταξη (Seippel, 2005; Østerlund & Seippel, 2013; Østerlund, et al., 2014; Schlesinger & Nagel, 2015; van der Roest, et al., 2017). Λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία, τα νεότερα άτομα ενσωματώνονται σε μεγαλύτερο βαθμό δομικά σε αθλητικούς συλλόγους (European Commission, 2018). Εκτός αυτού, οι νέοι έχουν επίσης υψηλότερες αξίες ως προς την κοινωνικο-συναισθηματική και κοινωνικοπολιτισμική ένταξη σε αθλητικούς συλλόγους (Østerlund & Seippel, 2013; Østerlund, et al., 2014).

Το υπάρχον ερευνητικό πεδίο δεν δείχνει σημαντικές διαφορές στην κοινωνική ένταξη σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο και τις διαφορές στην κοινωνική τάξη (Seippel, 2006). Μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε στη Δανία διαπίστωσε ακόμη ότι η συμμετοχή των μελών σε ισχυρές κοινότητες, η οποία συνδυάζεται με μια υψηλή κοινωνική αλληλεπίδραση και μια υψηλή συναισθηματική δέσμευση με άλλα μέλη, μειώνεται με το εκπαιδευτικό επίπεδο (Østerlund & Seippel, 2013). Ωστόσο, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018) άτομα που ανήκουν σε κατώτερες τάξεις ενσωματώνονται λιγότερο δομικά σε αθλητικούς συλλόγους. Παρόλο που η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αποκαλύπτει λίγες διαφορές στην κοινωνική ένταξη σύμφωνα με το κοινωνικό υπόβαθρο, η επίδραση αυτών των μεταβλητών μπορεί να είναι διαφορετική όταν πραγματοποιείται μόνο σε άτομα με αναπηρίες, επειδή οι υποθέσεις βασίζονται σε μελέτες που δεν αναλύουν συγκεκριμένα αυτήν την ομάδα-στόχο. Καθώς δεν υπάρχει σχεδόν καμία έρευνα για τα μέλη με αναπηρίες, προκύπτει το ακόλουθο ερώτημα: σχετίζονται το φύλο, η ηλικία και το εκπαιδευτικό επίπεδο με την κοινωνική ένταξη των μελών με αναπηρία σε αθλητικούς συλλόγους;

Η κοινωνική ένταξη σε αθλητικούς συλλόγους απαιτεί χρόνο και συνδέεται με συγκεκριμένες μορφές σύνδεσης και συμμετοχής στο πλαίσιο των αθλητικών συλλόγων. Από άλλες μελέτες σχετικά με τα μέλη του αθλητικού συλλόγου, μπορεί να διαπιστωθεί ότι ο τύπος της συμμετοχής σε ένα σύλλογο (παραδείγματος χάριν ο εθελοντισμός), η διάρκεια συμμετοχής, η συχνότητα της αθλητικής συμμετοχής, η μορφή συμμετοχής (παραδείγματος χάριν ανταγωνιστικά αθλήματα) καθώς και η ομάδα ή το μέγεθος της προπονητικής ομάδας συσχετίζεται θετικά με την κοινωνική ένταξη (Baur & Braun, 2003; Elling & Claringbould, 2005; Nagel, 2006; Østerlund & Seippel, 2013; Østerlund, et al., 2014; Schlesinger & Nagel, 2015). Έτσι, διατυπώνεται το ακόλουθο ερευνητικό ερώτημα: ποιος είναι ο ρόλος της εθελοντικής συμμετοχής, της διάρκειας της συμμετοχής, της συχνότητας της αθλητικής

συμμετοχής, της συμμετοχής σε διαγωνισμούς και του μεγέθους της ομάδας ή της προπονητικής ομάδας στην κοινωνική ένταξη των μελών του αθλητικού συλλόγου με αναπηρία;

Επιπλέον, είναι ενδιαφέρον να διερευνηθεί, για τη συγκεκριμένη ομάδα-στόχο των μελών με αναπηρίες, εάν αθλούνται σε μια προπονητική ομάδα μόνο με άτομα με αναπηρίες ή / και σε μια μικτή ομάδα προπόνησης μαζί με άτομα χωρίς αναπηρίες και πώς αυτό επηρεάζει την κοινωνική τους ενσωμάτωση. Ο Radtke (2016) διαπίστωσε ότι στην αρχή της καριέρας των αθλητών των Παραολυμπιακών αγώνων, διαφορετικά κίνητρα οδήγησαν στην συμμετοχή είτε σε μια ομοιόμορφη προπονητική ομάδα ή σε μια μικτή ομάδα. Τα κίνητρα υπέρ ενός μικτού περιβάλλοντος ήταν ότι τα άτομα με αναπηρία δεν ήθελαν να προσελκύσουν την προσοχή και απέρριπταν την απασχόληση σε αθλήματα αναπήρων, καθώς δεν ήθελαν να στιγματιστούν ως άτομα με ειδικές ανάγκες. Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι αθλητές με αναπηρία προτιμούσαν ένα ξεχωριστό περιβάλλον, το οποίο χαρακτήριζαν ως ένα ασφαλές περιβάλλον όπου θα μπορούσαν να ωφεληθούν κοινωνικά από την άσκηση με άλλους αθλητές με παρόμοιες αναπηρίες που αισθάνονται λιγότερη πίεση για ν' αθληθούν. Στο πλαίσιο του ερευνητικού πλαισίου, προκύπτει το ακόλουθο ερώτημα: τα μέλη του αθλητικού συλλόγου με αναπηρία ενσωματώνονται καλύτερα κοινωνικά εάν αθληθούν σε μια μικτή ομάδα προπόνησης;

Όσον αφορά το διαρθρωτικό επίπεδο, έχουν αναφερθεί ορισμένοι περιορισμοί για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία σε αθλητικούς συλλόγους, συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης αθλητικών ευκαιριών και προγραμμάτων σωματικής άσκησης, της εστίασης σε ομαδικά και ανταγωνιστικά αθλήματα, ανεπαρκών αθλητικών εγκαταστάσεων και υλικού, έλλειψης δυνατοτήτων μεταφοράς, έλλειψης οικονομικών πόρων και υψηλού κόστους και, αντίστοιχα, έλλειψης ικανότητας εκπαιδευμένου προσωπικού (Cunningham, 2011; Shields, et al., 2012; Jaarsma, et al., 2014; Kitchin & Howe, 2014; Misener & Darcy, 2014; Shields & Synnot, 2014; Wicker & Breuer, 2014). Δεδομένου ότι αυτοί οι παράγοντες σχετίζονται με την πολιτική των συλλόγων, η οποία αντικατοπτρίζεται σε πρωτοβουλίες και στόχους των συλλόγων, μπορεί να αναμένεται ότι ειδικά προγράμματα και πρωτοβουλίες, στην περίπτωση αυτή για άτομα με αναπηρία, επηρεάζουν την κοινωνική ένταξη των συγκεκριμένων ατόμων. Οι πρωτοβουλίες για τα άτομα με αναπηρία, τουλάχιστον όσον αφορά μία συγκεκριμένη μελέτη που δημιουργήθηκε το 2019 (Albrecht, et al.,

2019), λειτουργούν ως στοχευμένες αθλητικές δραστηριότητες, με ειδικές ομάδες για άτομα με αναπηρία, συνεργασία με αθλητικούς οργανισμούς, δήμους ή τοπικές κυβερνήσεις, παραχωρούμενα τέλη συμμετοχής (μειωμένα ή χρηματοδοτούμενα), καθώς και ειδικές παροχές για τα άτομα με αναπηρίες (παραδείγματος χάριν εξειδικευμένος εξοπλισμός ή προσαρμογές σε κτίρια). Όσον αφορά τη γενική πολιτική των συλλόγων, η πολιτική μπορεί να έχει θετική επίδραση εάν το διοικητικό συμβούλιο των συλλόγων προσπαθεί να βοηθήσει τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες να ενσωματωθούν καλύτερα στον σύλλογο ή εάν ο σύλλογος προσπαθεί να προσφέρει αθλήματα σε όσο το δυνατόν περισσότερες ομάδες πληθυσμού. Καθώς η ένταξη φαίνεται ότι δεν επιτυγχάνεται αυτόματα, μπορούν να προκύψουν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα: ευνοούν οι ειδικές πρωτοβουλίες σε επίπεδο συλλόγων για τα άτομα με αναπηρίες ως προς την κοινωνική τους ενσωμάτωση; οι συγκεκριμένοι στόχοι των συλλόγων σχετίζονται με την ένταξη των ατόμων με αναπηρία ή άλλων ομάδων πληθυσμού που σχετίζονται με την κοινωνική ένταξη των μελών με αναπηρία;

Το περιβαλλοντικό επίπεδο περιλαμβάνει συγκεκριμένους περιοριστικούς παράγοντες, όπως η έλλειψη προγραμμάτων πολιτικής και οι αρνητικές κοινωνικές συμπεριφορές, παραδείγματος χάριν χαμηλότερη κοινωνική αποδοχή, αντιληπτή κοινωνική απομόνωση και διακρίσεις (Kozub & Lienert, 2003; Brittain, 2004). Καθώς τα προγράμματα πολιτικής σχετικά με τον αθλητισμό για άτομα με αναπηρία διαφέρουν μεταξύ των χωρών (Ibsen, et al., 2016), ένα περαιτέρω ερευνητικό ερώτημα που προκύπτει είναι το εξής: υπάρχουν διαφορές στον βαθμό της κοινωνικής ένταξης των μελών του αθλητικού συλλόγου με αναπηρίες μεταξύ διαφόρων χωρών;

Ένα άρθρο που δημιουργήθηκε το 2019 εξετάζει τη συνάφεια ενός ευρέος φάσματος ατομικών και ορισμένων δομικών παραγόντων για την κοινωνική ένταξη των μελών με αναπηρία σε ευρωπαϊκούς αθλητικούς συλλόγους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα μέλη του αθλητικού συλλόγου με αναπηρίες είναι σχετικά καλά ενσωματωμένα όσον αφορά τις διαστάσεις «κατανόηση / αποδοχή», «αλληλεπίδραση» και «ταυτοποίηση» σε σύγκριση με τα μέλη χωρίς αναπηρίες (Albrecht, et al., 2019). Ωστόσο, μια πιο προσεκτική ματιά στα αποτελέσματα δείχνει ότι τα άτομα με διανοητική αναπηρία παρουσιάζουν σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά σχετικά με την «κατανόηση / αποδοχή» και «ταυτοποίηση». Ένας περιορισμός αυτού του εύρους

είναι το μικρό μέγεθος δείγματος ατόμων με διανοητική αναπηρία που μπορεί να προκληθούν από δυσκολίες στην κατανόηση του ερωτηματολογίου. Ένας άλλος λόγος θα μπορούσε να είναι ότι λιγότερα άτομα με διανοητική αναπηρία είναι μέλη των γενικών αθλητικών συλλόγων. Αυτό συμβαδίζει με τα ευρήματα των Sørensen και Kahrs (2006) ότι τα άτομα με σοβαρές αναπηρίες ενδέχεται να μην έχουν τη δυνατότητα να είναι ενεργά μέλη σε ολοκληρωμένο πλαίσιο, επειδή πιθανότατα θα ήταν λιγότερο ενσωματωμένα. Μια άλλη ομάδα που σημείωσε σημαντικά χαμηλότερη βαθμολογία στην «κατανόηση / αποδοχή» είναι τα άτομα με ψυχοκοινωνική αναπηρία. Αυτό θα μπορούσε να οφείλεται σε μεγαλύτερες δυσκολίες για αυτούς τους ανθρώπους να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες (Linz & Sturm, 2013), κάτι το οποίο επηρεάζει την κατανόηση και την προσαρμογή των κυρίαρχων αξιών και των κανόνων ενός συλλόγου και συνεπώς οδηγεί σε λιγότερη αποδοχή από άλλα μέλη του συλλόγου.

Η ανάλυση παλινδρόμησης ελαχίστων τετραγώνων (Ordinary Least Squares-OLS) έδειξε ότι από τους περιορισμούς που προκύπτουν, μόνο οι κοινωνικοί περιορισμοί σχετίζονται αρνητικά με την κοινωνική ένταξη στα πρώτα μοντέλα των διαστάσεων «αλληλεπίδρασης» και «ταυτοποίησης» της κοινωνικής ένταξης. Αυτό γίνεται αντιληπτό ως του ότι οι κοινωνικοί περιορισμοί, όπως η δυσκολία των ατόμων να έρχονται σε επαφή με πολλούς ανθρώπους ταυτόχρονα ή να μην έχουν φίλους όταν έχουν προβλήματα όρασης, προφανώς μπορεί να περιορίσουν τις δυνατότητες για όλες τις διαστάσεις της κοινωνικής ένταξης, ενώ οι προσωπικοί ή δομικοί περιορισμοί μπορεί πιθανότατα να σχετιστούν με τη δομική ενσωμάτωση. Τα άτομα που χρειάζονται ειδικές προσαρμογές για να ασκήσουν το άθλημά τους δεν είναι λιγότερο ενσωματωμένα, καθώς το επίπεδο της υποστήριξης είναι πιθανώς πιο συναφές με τη δομική ολοκλήρωση (Darcy, et al., 2017).

Οι κοινωνικο-δημογραφικές παρασκηνιακές μεταβλητές του φύλου και της ηλικίας παίζουν μόνο δευτερεύοντες ρόλους για την κοινωνική ένταξη, ενώ το εκπαιδευτικό επίπεδο συσχετίζεται θετικά με τη διάσταση της «κατανόησης / αποδοχής» της κοινωνικής ένταξης. Αυτό το εύρημα υποδηλώνει ότι τα υψηλότερα εκπαιδευτικά επίπεδα συμβάλλουν στην κατανόηση των αξιών και των κανόνων ενός συλλόγου, καθώς και της αποδοχής ενός πολυπολιτισμικού κλίματος που προφανώς έχει νόημα. Αυτό ταιριάζει με τα ευρήματα των Hovemann και Wicker (2009) ότι τα εκπαιδευτικά έτη συσχετίζονται θετικά με την αθλητική συμμετοχή. Ωστόσο, αυτό

έρχεται σε αντίθεση με τα ευρήματα από ένα δείγμα της Δανίας όπου η συμμετοχή των μελών σε ισχυρές κοινότητες, μειώνεται με το ανάλογο εκπαιδευτικό επίπεδο (Østerlund & Seippel, 2013). Είναι ενδιαφέρον ότι τα πιο μορφωμένα μέλη με αναπηρίες φαίνεται να ταυτίζονται λιγότερο με τους συλλόγους, καθώς τα ανώτερα εκπαιδευτικά επίπεδα σχετίζονται με χαμηλότερα σκορ 'ταυτοποίησης'.

Τα άτομα με αναπηρίες που συνεργάζονται με τακτικούς ή περιστασιακούς εθελοντές εμφανίζουν υψηλότερες τιμές και για τις τρεις διαστάσεις της κοινωνικής ένταξης, κάτι το οποίο ταιριάζει με προηγούμενα ευρήματα που δεν είναι ειδικά για την ομάδα-στόχο των ατόμων με αναπηρίες (Nagel, 2006; Schlesinger & Nagel, 2015). Ο εθελοντισμός μπορεί να βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση του τρόπου λειτουργίας του συλλόγου και δίνει ευκαιρίες για κοινωνικοποίηση και τακτική συζήτηση με άλλα άτομα. Ωστόσο, ένας άλλος λόγος μπορεί να είναι ότι τα μέλη με αναπηρία που είναι ήδη καλά ενσωματωμένα κοινωνικά είναι πρόθυμα να συμμετάσχουν ως εθελοντές.

Το γεγονός ότι οι μη αθλητικοί δραστήριοι άνθρωποι ενσωματώνονται καλύτερα σε αυτό το δείγμα θα πρέπει να ερμηνευθεί προσεκτικά. Μια εξήγηση μπορεί να είναι ότι δεν είναι πλέον ενεργοί στον αθλητισμό, αλλά παραμένουν ως παθητικά μέλη, επειδή έχουν ισχυρή δέσμευση με τον σύλλογο και στενές κοινωνικές σχέσεις σε αυτόν. Αυτό συμβαδίζει επίσης με το αποτέλεσμα ότι η διάρκεια της συμμετοχής συσχετίζεται θετικά με την κοινωνική ένταξη στις διαστάσεις «κατανόηση / αποδοχή» και «αλληλεπίδραση», δεδομένο το οποίο ταιριάζει με την ερευνητική βιβλιογραφία (Nagel, 2006; Schlesinger & Nagel, 2015), είτε υποδηλώνοντας ότι τα άτομα που είναι μακρόχρονα μέλη είναι καλύτερα κοινωνικά ενσωματωμένα ή ότι τα μέλη που έχουν ενσωματωθεί καλύτερα δεν εγκαταλείπουν τους συλλόγους - ή και τα δύο.

Η συμμετοχή σε ανταγωνιστικά αθλήματα σχετίζεται με υψηλότερα σκορ στη διάσταση της «αλληλεπίδρασης» της κοινωνικής ένταξης, κάτι το οποίο δεν προκαλεί απορία, καθώς τα άτομα που θέλουν και μπορούν να συμμετάσχουν σε διαγωνισμούς συλλόγων ενδέχεται να έχουν περισσότερες πιθανότητες για αλληλεπιδράσεις εντός της ομάδας τους. Ωστόσο, συχνά τα άτομα με πιο περίπλοκες ανάγκες αντιμετωπίζουν πιο περιοριστικούς παράγοντες συμμετοχής σε ανταγωνιστικά συμβατικά αθλήματα (Jeanes, et al., 2018). Δεδομένου ότι το επίκεντρο των αθλητικών συλλόγων καθοδηγείται από μια συγκεκριμένη σύμβαση, συνήθως την

ανταγωνιστικότητα (Skille, 2011), αυτό οδηγεί σε μια οργανωτική ταυτότητα που προάγει την κοινωνική ένταξη ιδιαίτερα για εκείνα τα μέλη που συμμετέχουν σε αγώνες. Οι Stenling και Fahlen (2016) διαπίστωσαν ότι ο κύριος σκοπός των περισσότερων συλλόγων στη Σουηδία είναι η προετοιμασία των μελών για συμμετοχή σε ανταγωνιστικά αθλήματα και ότι λιγότεροι σύλλογοι επικεντρώνονται στην ασφαλή πρόσβαση στα αθλήματα για την ομάδα-στόχο των ατόμων με αναπηρία ως βασικό σκοπό τους.

Τα άτομα με αναπηρία που αθλούνται μόνο σε ξεχωριστές ομάδες με άλλα άτομα με αναπηρία βαθμολογούνται σημαντικά χαμηλότερα σε σχέση με την «αλληλεπίδραση» από ότι τα άτομα που αθλούνται μαζί με άτομα χωρίς αναπηρίες. Για τη διάσταση της «κατανόησης / αποδοχής» και τη «διάσταση» της κοινωνικής ένταξης δεν υπάρχουν διαφορές μεταξύ διαφόρων μορφών αθλητικών ομάδων. Υπάρχουν δύο πιθανές εξηγήσεις για το εύρημα ότι τα μέλη με αναπηρία σε μικτές ομάδες έχουν υψηλότερο ποσοστό κοινωνικών επαφών. Ένας λόγος μπορεί να είναι ότι αυτές οι ομάδες προσφέρουν στα μέλη με αναπηρίες περισσότερες ευκαιρίες για συνομιλία με άλλα μέλη. Μια άλλη πιθανή εξήγηση είναι ότι τα μέλη με αναπηρίες, που τους αρέσει να έχουν περισσότερες κοινωνικές επαφές και συνομιλίες, έχουν την τάση να συμμετέχουν σε μικτές προπονητικές ομάδες μαζί με άτομα χωρίς αναπηρίες από τα μέλη με αναπηρίες που αισθάνονται λιγότερο άνετα σε κοινές αθλητικές ομάδες. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι υπάρχουν και άλλες δυνατότητες, για παράδειγμα, κοινές κοινωνικές εκδηλώσεις, για την ένταξη των μελών με αναπηρίες στο ευρύτερο πλαίσιο ενός συλλόγου, ειδικά σε περιπτώσεις όπου μπορεί να είναι πολύ δύσκολο να συμπεριληφθούν τα άτομα στις κλασσικές στερεοτυπικές ομάδες. Ωστόσο, σε μία έρευνα (Jeanes, et al., 2017) διαπιστώθηκε ότι πιθανώς μόνο λίγοι σύλλογοι εφαρμόζουν τέτοιου είδους κοινωνικές συγκεντρώσεις και ότι η εφαρμογή τους εξαρτάται έντονα από αφοσιωμένους εθελοντές. Τα ευρήματα της έρευνας του Albrecht (2019) έρχονται σε αντίθεση με τη γενική αντίληψη ότι τα μέλη με αναπηρίες ενσωματώνονται κυρίως σε ξεχωριστούς αθλητικούς συλλόγους λόγω αποκλεισμού (Collins & Kay, 2014; Patel, 2015), καθώς σύμφωνα με την έρευνα (Albrecht, et al., 2019), μόνο 38 μέλη ασκούνται αποκλειστικά σε ξεχωριστό περιβάλλον. Ωστόσο, αυτό πρέπει να ερμηνευθεί με προσοχή, καθώς δεν επιλέχθηκαν πολλοί αθλητικοί σύλλογοι με άτομα με αναπηρία για το δείγμα της έρευνας.

Συνολικά, ο βαθμός της κοινωνικής ένταξης φαίνεται να συνδέεται στενότερα με μεμονωμένους παράγοντες που σχετίζονται με την ένταξη και τη συμμετοχή σε έναν σύλλογο κλαμπ από τις ειδικές μεταβλητές για την αναπηρία σε ατομικό επίπεδο και τους στόχους και τις πρωτοβουλίες του συλλόγου στο δομικό επίπεδο των αθλητικών συλλόγων. Οι μεταβλητές που εστιάζουν στις αναπηρίες μπορεί να είναι πιο σχετικές για τη δομική ενσωμάτωση, την αναπαράσταση μιας ομάδας πληθυσμού, η οποία ταιριάζει με τα ευρήματα προηγούμενων μελετών (Darcy, et al., 2011; Darcy, et al., 2017). Το ίδιο ισχύει και για την πολιτική των συλλόγων, καθώς σύμφωνα με την έρευνα (Albrecht, et al., 2019), οι ειδικές πρωτοβουλίες συσχετίζονται θετικά με τη δομική ενσωμάτωση (Elmose-Østerlund, et al., 2017). Ωστόσο, σύμφωνα με την έρευνα (Albrecht, et al., 2019), οι στοχευμένες πρωτοβουλίες συσχετίζονται θετικά μόνο με την ταυτοποίηση, καθώς αυτές, για παράδειγμα, μπορούν να βοηθήσουν τα μέλη με αναπηρίες να αισθάνονται περισσότερο υποστηριζόμενα από τον σύλλογο και από τα υπόλοιπα μέλη. Επιπλέον, οι συγκεκριμένοι στόχοι των συλλόγων που αναλύθηκαν στην έρευνα του Albrecht (2019) δεν είχαν καμία σχέση με την κοινωνική ένταξη των μελών με αναπηρία, κάτι που μάλλον αντιφάσκει με προηγούμενα ευρήματα (Baur & Braun, 2003; Nagel, 2006). Ωστόσο, αυτά τα ευρήματα δεν συνδέονταν ειδικά με την ομάδα-στόχο των ατόμων με αναπηρία και οι αναλυθείσες μεταβλητές δεν είναι άμεσα συγκρίσιμες. Αυτή η έλλειψη σπουδαιότητας των στόχων του συλλόγου μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη στρατηγικών δράσεων των αθλητικών συλλόγων για την προσαρμογή των στόχων κοινωνικής πολιτικής των κυβερνήσεων και των αθλητικών ενώσεων που έχουν ως στόχο την ένταξη ατόμων με διαφορετικό υπόβαθρο (Spraaij, et al., 2014, 2018).

Δεδομένου ότι δεν υπήρχαν διαφορές ανά χώρα σχετικά με την «κατανόηση / αποδοχή», την «αλληλεπίδραση» και την «ταυτοποίηση» παρά τα διαφορετικά αθλητικά συστήματα, τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην έρευνα του Albrecht (2019) μπορούν να γενικευτούν προσεκτικά στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Ωστόσο, ενδέχεται να υπάρχουν διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά τη διαρθρωτική ενσωμάτωση.

5. Συμπεράσματα

Όπου υπάρχουν νόμοι, πρέπει να επιβάλλονται για να έχουν οποιοδήποτε αποτέλεσμα. Ο νόμος καλύπτει ουσιαστικά ότι απαιτείται για την προσβασιμότητα, αλλά δεν εφαρμόζεται πάντα. Πρώτα απ' όλα, δεν υπάρχουν επιθεωρητές του νόμου που πραγματοποιούν τυχαίες επισκέψεις για να δουν εάν οι εγκαταστάσεις είναι προσβάσιμες, αν και ορισμένες κρατικές υπηρεσίες ενδέχεται να το κάνουν για οντότητες που χρηματοδοτούν ή επιβλέπουν. Έτσι, στις περισσότερες περιπτώσεις, τα πρότυπα του νόμου δεν τίθενται σε εφαρμογή έως ότου κάποιος αμφισβητήσει μια επιχείρηση, μια εταιρεία ή ένα ίδρυμα στα δικαστήρια.

Μερικές φορές μόνο η πρόκληση είναι αρκετή για να επιτύχει μια αποδεκτή διαμονή. Όταν υπάρχει περίπτωση πραγματικής δυσκολίας (ωστόσο, μια επιχείρηση που θα μπορούσε να υποφέρει σοβαρά ως αποτέλεσμα της δαπάνης συμμόρφωσης) ή όταν μια οντότητα είναι απλά ανθεκτική και ο καταγγέλλων και η οντότητα δεν μπορούν να καταλήξουν σε κάποια συμφωνία, η υπόθεση πρέπει να πάει στο δικαστήριο πριν συμβεί κάτι. Όσο πιο συχνά συμβαίνει αυτό, τόσο περισσότερες οντότητες δίνουν προσοχή στην προσβασιμότητα, όπως συνέβη τα τελευταία χρόνια.

Σε κάθε πολιτεία, οι περισσότεροι κρατικοί οργανισμοί χρηματοδότησης, οι περισσότερες πόλεις και κωμοπόλεις, οι περισσότερες εταιρείες και πολλές άλλες οντότητες έχουν έναν συντονιστή για τον Νόμο για τις Αναπηρίες. Αυτό το άτομο είναι συνήθως το μέρος για να ξεκινήσει μια καταγγελία ή μια απαίτηση για εκτέλεση. Εάν δεν υπάρξει ικανοποίηση, γίνεται μετάβαση στο επόμενο επίπεδο. Εάν φαίνεται ότι θα υπάρξει κάποια μεγάλη δυσκολία, χρήσιμη θα είναι η εύρεση ενός δικηγόρου που έχει εμπειρία σε υποθέσεις που αφορούν δικαιώματα αναπηρίας ή μια οργάνωση δικαιωμάτων αναπηρίας που έχει τέτοιου είδους δικηγόρους και άλλους στο προσωπικό και στη συνέχεια θα διαχειριστούν εκείνοι τη διαπραγμάτευση. Στη χειρότερη περίπτωση, μπορεί να καταλήξει η υπόθεση στο δικαστήριο, αλλά οι περισσότερες καταγγελίες επιλύονται πολύ πριν φτάσει σε αυτό το σημείο.

Υπάρχουν πολλές χρήσιμες οργανώσεις υπεράσπισης. Για την αναζήτηση βοήθειας σχετικά με την υπεράσπιση όποιας αναπηρίας, μπορεί να είναι χρήσιμη η επικοινωνία με τις υπηρεσίες Προστασίας Πελάτη (για πελάτες Επαγγελματικής Αποκατάστασης). Επιπλέον, πολλές πολιτείες διαθέτουν Κέντρα Δικαιωμάτων Αναπηρίας τα οποία διευθύνονται συχνά από τα άτομα με αναπηρία και συνήθως έχουν αρκετούς

δικηγόρους στο προσωπικό για να βοηθήσουν τα άτομα με αναπηρίες σχετικά με νομικές καταστάσεις (π.χ. συμμόρφωση ή διακρίσεις ADA).

Όσον αφορά την πρόσβαση, είναι πιθανή η εύρεση ενός νομοθέτη που έχει ένα μέλος της οικογένειας με αναπηρία, ή ίσως κάποιον που ο ίδιος έχει κάποια αναπηρία που περιστασιακά δυσκολεύει τη ζωή του. Μπορεί να είναι καλός υποψήφιος για να γίνει προασπιστής σε αυτό το ζήτημα και μπορεί να βοηθήσει να πείσει τους συναδέλφους του να εργαστούν σε αυτό επίσης.

Εάν το ενδιαφερόμενο άτομο ή η ομάδα του μπορεί να γίνει γνωστή ως καλή πηγή πληροφοριών - καθώς οι ειδικοί νομοθέτες μπορούν να καλέσουν όταν θέλουν να μάθουν για θέματα αναπηρίας - μπορεί να είναι σε καλή θέση να πείσουν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να δώσουν προσοχή σε αυτά τα θέματα και να εκπονήσει νόμους για τη βελτίωση της κατάστασης των ατόμων με αναπηρία. Αυτό σημαίνει πως πρέπει πάντα να πραγματοποιείται η εργασία και να υπάρχει πάντα διαθεσιμότητα για την απάντηση σε ερωτήσεις και την διατύπωση προτάσεων. Σημαίνει επίσης πως πρέπει να υπάρχει ειλικρίνεια στις καθημερινές πληροφορίες και συναλλαγές και να υπάρχει προθυμία ως προς τη σκέψη.

Ένα ιδανικό εδώ είναι να δημιουργηθεί μια συμβουλευτική ομάδα πολιτών που να περιλαμβάνει άτομα με αναπηρίες και άλλα άτομα με γνώση του τομέα. Εάν αυτή η ομάδα έχει μια θέση στο τραπέζι όταν συζητούνται πρότυπα σχεδιασμού, νόμοι και άλλα παρόμοια ζητήματα, είναι πιθανό ότι οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες θα αυξηθούν και θα αντιμετωπιστούν.

Είτε υπάρχει αναπηρία είτε όχι, είτε αφορά έναν μεμονωμένο συνήγορο ή μέρος μιας ομάδας, είτε μια χώρα έχει νόμους που αφορούν τα δικαιώματα αναπηρίας είτε όχι, αυτή η τακτική μπορεί να είναι εξαιρετικά χρήσιμη. Εάν είναι δυνατή η συνεργασία με εκείνους που σχεδιάζουν, κατασκευάζουν και επιθεωρούν κτίρια και δημόσιους χώρους και μπορούν να εκπαιδευτούν για τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες, θα είναι πιο πιθανό να διασφαλίσουν την προσβασιμότητα στα έργα τους.

Όταν η προσβασιμότητα αποτελεί μέρος ενός νέου κατασκευαστικού έργου, ειδικά εάν είναι αναπόσπαστο μέρος του σχεδιασμού, κοστίζει γενικά περίπου το ίδιο με, ή μόνο λίγο περισσότερο από, ένα απρόσιτο σχέδιο. Όσο περισσότερα κτίρια και χώροι έχουν σχεδιαστεί για να είναι προσβάσιμα, τόσο πιο προσβάσιμη εισέρχεται στη συνείδηση του κοινού και γίνεται αναμενόμενη. Όταν οι άνθρωποι είναι

συνηθισμένοι να βλέπουν άτομα με αναπηρία να περνούν εύκολα, θα έχουν την τάση να σκέφτονται ότι η πρόσβαση είναι δικαίωμα, παρά προνόμιο ή παραχώρηση στην πολιτική ορθότητα.

Η χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης είναι μια από τις πιο σημαντικές - και πιο αποτελεσματικές - δραστηριότητες που μπορεί να ασχοληθεί ένας δικηγόρος. Οι ιστορίες ανθρώπινου ενδιαφέροντος και οι ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές συνεντεύξεις μπορούν να βάλουν ένα ανθρώπινο πρόσωπο στην αναπηρία και να διαλύσουν τους μύθους, παρουσιάζοντας άτομα που γίνονται όχι μόνο «άτομα με αναπηρία», « αλλά διακριτοί και συμπαθητικοί άνθρωποι με πραγματικές ανάγκες και πραγματικά προβλήματα ». Η παράβλεψη τέτοιων ατόμων και των αναγκών τους είναι δυσκολότερο από το να αγνοείς έναν απρόσωπο πληθυσμό «ατόμων με αναπηρίες». Μόλις το ζήτημα της δικαιοσύνης γίνει προσωπικό, οι περισσότεροι άνθρωποι θα ανταποκριθούν θετικά.

Τα μέσα ενημέρωσης μπορούν επίσης να επισημάνουν ότι τα πραγματικά άτομα με αναπηρίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα της κοινωνίας. Πολλοί είναι άνθρωποι που γεννήθηκαν με τις αναπηρίες τους, αλλά πολλοί άλλοι τα απέκτησαν μέσω πολέμου, αυτοκινητιστικών ατυχημάτων, τραυματισμών που σχετίζονται με την εργασία ή με τον αθλητισμό, βία ή την απλή ζωή ζωής (η γήρανση πιθανώς απενεργοποιεί περισσότερους ανθρώπους από οποιονδήποτε άλλο παράγοντα) . Οι περισσότεροι άνθρωποι θα βιώσουν προσωρινά ή μόνιμα κάποια αναπηρία κάποια στιγμή στη ζωή τους. Η σαφής κατανόηση αυτής της στατιστικής μπορεί να αλλάξει τις αντιλήψεις του κοινού πολύ γρήγορα.

Οι ιστορίες των μέσων ενημέρωσης, οι συνεντεύξεις και τα άρθρα μπορούν να επισημάνουν τα προβλήματα προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν καθημερινά τα άτομα με αναπηρία, τα οποία δεν σκέφτονται ποτέ το μεγαλύτερο μέρος του κοινού: όπως η δυσκολία στο άνοιγμα μιας πόρτας τουαλέτας με ένα πόμολο, η αδυναμία κλήσης ενός τουρίστα με προβλήματα ακοής μέσω των ηχείων του αεροδρομίου, η απογοήτευση και ο τρόμος ενός ατόμου με πρόβλημα ομιλίας που προσπαθεί να αναφέρει πυρκαγιά σε ένα τηλεφώνημα έκτακτης ανάγκης. Η κάλυψη των μέσων ενημέρωσης μπορεί να ενημερώσει τους ανθρώπους για το τι πρέπει να γίνει για να αυξηθεί η πρόσβαση και για εκκρεμείς νόμους και κανονισμούς που μπορούν να υποστηρίξουν το κοινό.

Μπορούν επίσης να παρουσιάσουν εκπροσώπους υψηλού προφίλ που οι ίδιοι έχουν αναπηρίες, όπως ο Max Cleland, πρώην γερουσιαστής από τη Γεωργία, ο οποίος είναι πολλαπλώς ακρωτηριασμένος ως αποτέλεσμα τραυματισμών από τον πόλεμο του Βιετνάμ, ή ο ηθοποιός Michael J. Fox, ο οποίος έχει τη νόσο του Πάρκινσον. Ίσως το πιο σημαντικό, μπορούν να προσφέρουν στα άτομα με αναπηρία ως θετικά πρότυπα: Ο αρχηγός των ντετέκτιβ Robert Ironside, τον οποίο έπαιξε ο Raymond Burr, έλυσε εγκλήματα από αναπηρικό αμαξίδιο κάθε εβδομάδα για οκτώ χρόνια σε μια από τις πιο δημοφιλείς τηλεοπτικές εκπομπές της δεκαετίας του '60 και του '70'.

Όπως επισημάνθηκε, μερικές φορές μια απλή ειδοποίηση ή παράπονο θα είναι αρκετή για να προκαλέσει δράση εκ μέρους ενός ιδιοκτήτη ή μιας επιχείρησης. Ακόμα κι αν όχι, τουλάχιστον έχουν ενημερωθεί για το ζήτημα και γίνεται γνωστό ότι και κάποιος άλλος το γνωρίζει επίσης.

Έως ότου τα άτομα με αναπηρία δεν είναι καθόλου αισθητά ως άτομα με αναπηρίες, επειδή έχουν καθολική φυσική, κοινωνική και πολιτική πρόσβαση, οι υποστηρικτές της αναπηρίας και τα άτομα με αναπηρία πρέπει να συνεχίσουν να εργάζονται για έναν κόσμο όπου αντιμετωπίζονται και ικανοποιούνται οι ανάγκες όλων. Ακόμα κι αν αυτό επιτευχθεί, θα συνεχιστούν οι προσπάθειες για τη διατήρηση αυτής της κατάστασης και για τη διασφάλιση ότι ο κόσμος δεν θα επιστρέψει στις παλιές μέρες, όταν υπήρχαν μέρη που οι άνθρωποι σε αναπηρικά αμαξίδια δεν μπορούσαν να πάνε εκεί που επιθυμούσαν, άτομα με δυσκολίες στην ακοή ή στην όραση ήταν στο περιθώριο, και εργοδότες, πάροχοι υπηρεσιών και επιχειρήσεις απέκλειαν άτομα που δεν ήταν ακριβώς όπως ο γενικός πληθυσμός.

Βιβλιογραφία

- Abir, A. K. M., & Hoque, M. S. (2011, December). A study on mobility problem of disabled people in Dhaka city. In *4th annual paper meet and 1st civil engineering congress. Dhaka: Bangladesh University of Engineering and Technology* (pp. 152-61).
- Adnan, Y., McKenzie, A., & Miyahara, M. (2001). Self-efficacy for quad rugby skills and activities of daily living. *Adapt Phys Act Q*, 18, σσ. 90-101.
- Albrecht, J., Elmoose-Østerlund, K., Klenk, C., & Nagel, S. (2019). Sports clubs as a medium for integrating people with disabilities. *European Journal for Sport and Society*, 16(2), σσ. 88-110.
- Anneken, V., Hanssen-Doose, A., Hirschfeld, S., Scheuer, T., & Thietje, R. (2010). Influence of physical exercise on quality of life in individuals with spinal cord injury. *Spinal Cord*, 48, σσ. 393-399.
- Baur, J., & Braun, S. (2003). *Sportentwicklungen in Deutschland: Bd. 17. Integrationsleistungen von Sportvereinen als Freiwilligenorganisationen.* Aachen: Meyer und Meyer.
- Blichfeldt, B. S., & Nicolaisen, J. (2011). Disabled travel: not easy, but doable. *Current issues in tourism*, 14(1), 79-102.
- Brittain, I. (2004). Perceptions of disability and their impact upon involvement in sport for people with disabilities at all levels. *Journal of Sport & Social Issues*, 28, σσ. 429-452.
- BSDA. (2021). Bulgarian Sports Development Association. Ανάκτηση από <https://en.bulsport.bg/>
- Bult, M. K., Verschuren, O., Jongmans, M. J., Lindeman, E., & Ketelaar, M. (2011). What influences participation in leisure activities of children and youth with physical disabilities? A systematic review. *Research in Developmental Disabilities*, 32, σσ. 1521-1529.
- Campbell, E., & Jones, G. (1994). Psychological well-being in wheelchair sport participants and nonparticipants. *Adapt Phys Activ Q*, 11, σσ. 404-415.

- Cobigo, V., Ouellette-Kuntz, H., Lysaght, R., & Martin, L. (2012). Shifting our conceptualization of social inclusion. *Stigma research and action, 2*(2), 75-84.
- Coe, S., & Wapling, L. (2010). Practical lessons from four projects on disability-inclusive development programming. *Development in practice, 20*(7), 879-886.
- Collins, M. F., & Kay, T. (2014). Sport and social exclusion. Oxon, New York: Routledge.
- Coughlan, T., Ullmann, T. D., & Lister, K. (2017, April). Understanding accessibility as a process through the analysis of feedback from disabled students. In *Proceedings of the 14th International Web for All Conference* (pp. 1-10).
- Cunningham, G. B. (2011). Diversity in sport organizations. Arizona: Holcomb Hathaway Publishers.
- Danso, A. K., Ayarkwa, J., & Dansoh, A. (2011). State of accessibility for the disabled in selected monumental public buildings in Accra, Ghana.
- Darcy, S., Lock, D., & Taylor, T. (2017). Enabling inclusive sport participation: Effects of disability and support needs on constraints to sport participation. *Leisure Sciences, 39*, σσ. 20-41.
- Darcy, S., Taylor, T., Murphy, A., & Lock, D. (2011). Getting involved in sport: The participation and non-participation of people with disability in sport and active recreation. Canberra: Australian Sports Commission.
- Duvdevany, I., & Arar, E. (2004). Leisure activities, friendships, and quality of life of persons with intellectual disability: Foster homes vs community residential settings. *International Journal of Rehabilitation Research, 27*(4), 289-296.
- Eichhorn, V., & Buhalis, D. (2010). Accessibility: A key objective for the tourism industry. In *Accessible Tourism* (pp. 46-61). Channel View Publications.
- Elling, A., & Claringbould, I. (2005). Mechanisms of inclusion and exclusion in the dutch sports landscape: Who can and wants to belong? *Sociology of Sport Journal, 22*, σσ. 498-515.
- Elmose-Østerlund, K., Ibsen, B., Nagel, S., & Scheerder, J. (2017). Explaining similarities and differences between European sports clubs. An overview of the main similarities and differences between sports clubs in ten European

- countries and the potential explanations. Odense: Centre for Sports, Health and Civil Society, University of Southern Denmark.
- European Commission. (2018). Special eurobarometer 472: Sport and physical activity. Brussels: TNS Opinion & Social.
- Evcil, A. N. (2012). Raising awareness about accessibility. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 47, 490-494.
- Felder, F. (2018). The value of inclusion. *Journal of philosophy of education*, 52(1), 54-70.
- Gartrell, A., Jennaway, M. G., Manderson, L., & Godden, N. (2016). Making the invisible visible: Disability inclusive development in Solomon Islands. *The Journal of Development Studies*, 52(10), 1389-1400.
- Geacobbi, P. R., Stancil, M., Hardin, B., & Bryant, L. (2008). Physical activity and quality of life experienced by highly active individuals with physical disabilities. *Adapt Phys Activ Q*, 25, σσ. 189-207.
- Giangreco, M. F. (2017). Expanding opportunities for students with intellectual disability. *Differences*, 74(7).
- Giola, M. C., Cerasa, A., Di Lucente, L., Brunelli, S., Castellano, V., & Trallesi, M. (2006). Psychological impact of sports activity in spinal cord injury patients. *Scand J Med Sci Sports*, 16, σσ. 412-416.
- Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster.
- Grills, N., Varghese, J., Hughes, N., Jolly, T., & Kumar, R. (2016). The success of the Uttarakhand Cluster: a case study of organisational change towards disability inclusive development. *BMC health services research*, 16(1), 1-9.
- Groff, D. G., Lundberg, N. R., & Zabriskie, R. B. (2009). Influence of adapted sport on quality of life: Perceptions of athletes with cerebral palsy. *Disabil Rehabil*, 31, σσ. 318-326.
- Harter, S. (1988). *Manual for the Self-Perception Profile for Adolescents*. Denver, CO: University of Denver.

- Henderson, C., Mannan, H., & Power, J. (2017). Disability Inclusive Development Good Practices: Level of Commitment to Core Concepts of Human Rights. *Disability, CBR & Inclusive Development*, 28(3), 32-55.
- Hersh, M., & Leporini, B. (2012, July). Accessibility and usability of educational gaming environments for disabled students. In *2012 IEEE 12th International Conference on Advanced Learning Technologies* (pp. 752-753). IEEE.
- Holwerda, A., Brouwer, S., de Boer, M. R., Groothoff, J. W., & van der Klink, J. J. (2015). Expectations from different perspectives on future work outcome of young adults with intellectual and developmental disabilities. *Journal of occupational rehabilitation*, 25(1), 96-104.
- Hovermann, G., & Wicker, P. (2009). Determinants of sport participation in the European Union. *European Journal for Sport and Society*, 6, σσ. 51-59.
- Ibsen, B., Nichols, G., & Elmoose-Østerlund, K. (2016). Sports club policies in Europe: A comparison of the public policy context and historical origins of sports clubs across ten European countries. SIVSCE Report. Odense: Centre for Sports, Health and Civil Society, University of Southern Denmark.
- Jaarsma, E. A., Dijkstra, P. U., de Blecourt, A. C., Geertzen, J. H., & Dekker, R. (2015). Barriers and facilitators of sports in children with physical disabilities: A mixed-method study. *Disability and Rehabilitation*, 37, σσ. 1617-1625.
- Jaarsma, E. A., Dijkstra, P. U., Geertzen, J. H., & Dekker, R. (2014). Barriers to and facilitators of sports participation for people with physical disabilities: A systematic review. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 24, σσ. 871-881.
- Jeanes, R., Spaij, R., Magee, J., Farquharson, K., Gorman, S., & Lusher, D. (2018). 'Yes we are inclusive': Examining provision for young people with disabilities in community sport clubs. *Sport Management Review*, 21(1), σσ. 38-50.
- Jun, W. (2014, June). A Study on Development of Improvement Plan of Smart Application Accessibility for the Disabled. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON FUTURE INFORMATION & COMMUNICATION ENGINEERING* (Vol. 6, No. 1, pp. 575-578).

- Jun, W., & Hong, S. K. (2014). A study on improvement plan of web accessibility for the disabled. *Journal of Internet Computing and Services*, 15(4), 81-89.
- Katartzi, E., Theodorakis, Y., Tzetzis, G., & Vlachopoulos, S. P. (2007). Effects of goal setting and self-efficacy on wheelchair basketball performance. *Jpn J Adapt Sports Sci*, 5, σσ. 50-62.
- Kitchin, P. J., & Howe, P. D. (2014). The mainstreaming of disability cricket in England and Wales: Integration 'One Game' at a time. *Sport Management Review*, 17, σσ. 65-77.
- Kozub, F. M., & Lienert, C. (2003). Attitudes toward teaching children with disabilities: Review of literature and research paradigm. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 20, σσ. 323-346.
- Kuipers, P. (2014). Empowerment in community-based rehabilitation and disability-inclusive development. *Disability, CBR & Inclusive Development*, 24(4).
- Lemay, R. (2006). Social role valorization insights into the social integration conundrum. *Mental Retardation*, 44(1), 1-12.
- Linz, S. J., & Sturm, B. A. (2013). The phenomenon of social isolation in the severely mentally ill. *Perspectives in Psychiatric Care*, 49, σσ. 243-254.
- Lorenzo, T., van Pletzen, E., & Booyens, M. (2015). Determining the competences of community based workers for disability-inclusive development in rural areas of South Africa, Botswana and Malawi. *Rural and remote health*, 15(2), 62.
- Lowther, J., Lane, A., & Lane, H. (2002). Self-efficacy and psychological skills during the Amputee Soccer World Cup. *Athletic Insight: The Online Journal of Sport Psychology*, 4, σσ. 23-34.
- Martin , J. J. (2008). Multidimensional self-efficacy and affect in wheelchair basketball players. *Adapt Phys Act Q*, 25, σσ. 1-15.
- Martin, J. J. (1999). Predictors of social physique anxiety in adolescent swimmers with physical disabilities. *Adapt Phys Activ Q*, 16, σσ. 75-85.
- Martin, J., & Wheeler, G. (2010). Psychology. Στο J. Vanlandewijck, & W. Thompson, *The Paralympic Athlete* (σσ. 118-121). West Sussex, UK: Wiley Blackwell.

- Melha, E. N. (2014). United Nations Expert Group meeting on “Disability data and statistics, monitoring and evaluation: The way forward, a disability inclusive development agenda towards 2015 and beyond”.
- Misener, L., & Darcy, S. (2014). Managing disability sport: From athletes with disabilities to inclusive organisational perspectives. *Sport Management Review*, 17, σσ. 1-7.
- Nagel, S. (2006). *Sportvereine im Wandel: Akteurtheoretische Analysen zur Entwicklung von Sportvereinen*. Reihe Sportsoziologie: Bd. 9. Schorndorf: Hofmann.
- Nagel, S., Schlesinger, T., Wicker, P., Lucassen, J., Hoekman, R., van der Werff, H., & Breuer, C. (2015). Theoretical framework. Στο C. Breuer, H. Hoekman, S. Nagel, & H. van der Werff, *Sport clubs in Europe: A cross-national comparative perspective* (σσ. 7-27). Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer.
- Østerlund, K., & Seippel, Ø. (2013). Does membership in civil society organizations foster social integration? The case of Danish voluntary sport organizations. *Journal of Civil Society*, 9, σσ. 391-413.
- Østerlund, K., Ryding, K., & Jespersen, E. (2014). *Idraet, fritid og helbred for mennesker med funktionsnedsaettelse*. Syddansk Universitet: Odense: Center for Handicap og Bevaegelsesfremme.
- Overton, S., Habeck, R., Ewing, M., & Dummer, G. (1995). Sports, disability, and coping. Στο F. M. Robertson, D. West, & D. Woodworth, *Coping Plus: Dimensions of Disability* (σσ. 219-223). Westport, CT: Praeger.
- Park, H. J., & Kim, S. B. (2013, June). Guidelines of serious game accessibility for the disabled. In *2013 International Conference on Information Science and Applications (ICISA)* (pp. 1-3). IEEE.
- Patel, S. (2015). 6 Disability. Στο S. Patel, *Routledge research in sport, culture and society: Vol. 45. Inclusion and exclusion in competitive sport: Socio-legal and regulatory perspectives* (σσ. 109-128). London: Routledge.
- Pelleboer-Gunnink, H. A., van Oorsouw, W. M., van Weeghel, J., & Embregts, P. J. (2019). Stigma research in the field of intellectual disabilities: A scoping

- review on the perspective of care providers. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-20.
- Perske, R. (1974). *The dignity of risk and the mentally retarded*. National Association for Retarded Citizens.
- Pirani, Z., & Sasikumar, M. (2014). Accessibility issues in learning management systems for learning disabled: A survey. In *Recent advances in intelligent informatics* (pp. 253-264). Springer, Cham.
- Play International. (2021). Our Objectives. Ανάκτηση από <https://www.play-international.org/en/impact/projects/playin-together>
- PLAY International. (2021). PLAY International. Ανάκτηση από <https://www.play-international.org/>
- Radtke, S. (2016). Inklusion im Leistungssport?! Sichtweisen von paralympischen Sportlerinnen und Sportlern im Hinblick auf ein inklusives Trainingsumfeld. Στο H. Meier, L. Riedl, & M. Kukuk, Migration, Inklusion und Integration: Soziologische Beobachtungen des Sports. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren.
- Scarf, C., Budge, F., Madden, R., Deepak, S., Miranda, B., Ching, P., ... & Cummings, S. (2016). Knowledge and disability inclusive development. *Knowledge Management for Development Journal*, 12(1), 1-8.
- Schlesinger, T., & Nagel, S. (2015). Does context matter? Analysing structural and individual factors of member commitment in sport clubs. *European Journal for Sport and Society*, 12, σσ. 53-77.
- Seippel, Ø. (2005). Sport, civil society and social integration: The case of Norwegian voluntary sport organizations. *Journal of Civil Society*, 1, σσ. 247-265.
- Seippel, Ø. (2006). Sport and social capital. *Acta Sociologica*, 49, σσ. 169-183.
- Shakespeare, T. (2013). Facing up to disability. *Community eye health*, 26(81), 1.
- Sherill, C., Hinson, M., Gench, B., Kennedy, S. O., & Low, L. (1990). Self-concepts of disabled youth athletes. *Percept Mot Skills*, 70, σσ. 1093-1098.

- Shields, N., & Synnot, A. J. (2014). An exploratory study of how sports and recreation industry personnel perceive the barriers and facilitators of physical activity in children with disability. *Disability and Rehabilitation*, 36, σσ. 2080-2084.
- Shields, N., Synnot, A. J., & Barr, M. (2012). Perceived barriers and facilitators to physical activity for children with disability: a systematic review. *British Journal of Sports Medicine*, 46, σσ. 989-997.
- Skille, E. A. (2011). The conventions of sport clubs: Enabling and constraining the implementation of social goods through sport. *Sport, Education and Society*, 16, σσ. 241-253.
- Soltani, S. H. K., Sham, M., Awang, M., & Yaman, R. (2012). Accessibility for disabled in public transportation terminal. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 35, 89-96.
- Sørensen, M., & Kahrs, N. (2006). Integration of disability sport in the Norwegian sport organizations: Lessons learned. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 23, σσ. 184-202.
- Spaaij, R., Magee, J., & Jeanes, R. (2014). *Sport and social exclusion in global society*. London: Routledge.
- Spaaij, R., Magee, J., Farquharson, K., Gorman, S., Jeanes, R., Lusher, D., & Storr, R. (2018). Diversity work in community sport organizations: Commitment, resistance and institutional change. *International Review for the Sociology of Sport*, 53, σσ. 278-295.
- Spornier, M. L., Fitzgerald, S. G., & Dicianno, B. E. (2009). Psychosocial impact of participation in the National Veterans Wheelchair Games and Winter Sports Clinic. *Disabil Rehabil*, 31, σσ. 410-418.
- Stenling, C., & Fahlen, J. (2016). Same same, but different? Exploring the organizational identities of Swedish voluntary sports: Possible implications of sports clubs self-identification for their role as implementers of policy objectives. *International Review for the Sociology of Sport*, 51, σσ. 867-883.
- Stroud, N., Minahan, C., & Sabapathy, S. (2009). The perceived benefits and barriers to exercise participation in persons with multiple sclerosis. *Disability and Rehabilitation*, 31, σσ. 2216-2222.

- Sulaj, A., Dhamo, E., Kondi, B., & Kambo, A. (2021). Assessment of Accessibility of Disabled Students in the Public University Infrastructure in Albania. *Journal of Educational and Social Research*, 11(3), 214-214.
- Thoresen, S., Fielding, A., Gillieatt, S., & Campbell, N. (2014). Facilitating disability inclusive development in Lao PDR by improving access to social and economic services: a scoping review of contexts and concepts. *Inclusive ASEAN Perspective on Rights and Quality of Life of Persons with Disabilities*, 13-23.
- van der Roest, J.-W., van der Werff, H., & Elmoose-Østerlund, K. (2017). Involvement and commitment of members and volunteers in European sports clubs. A comparison of the affiliation, voluntary work, social integration and characteristics of members and volunteers in sports clubs across ten European countries. University of Southern Denmark: Odense.
- Van Veen, S. C., Bunders, J. F. G., & Regeer, B. J. (2013). Mutual learning for knowledge co-creation about disability inclusive development: experiences with a community of practice. *Knowl Man Dev J*, 9(2), 105-124.
- Walton, O. (2012). Helpdesk Research Report: Economic Benefits of Disability-Inclusive Development. *Governance and Social Development Resource Centre (GSDRC)*.
- Wicker, P., & Breuer, C. (2014). Exploring the organizational capacity and organizational problems of disability sport clubs in Germany using matched pairs analysis. *Sport Management Review*, 17, σσ. 23-34.
- Wissenbach, L. (2014). Pathways to inclusive development: How to make disability inclusive practice measurable?. *Discussion Papers on Social Protection*. Bonn: GIZ. <http://www.giz.de/expertise/downloads/giz2014-en-pathways-to-inclusive-development.pdf>.
- Zorzi, S., & Strods, G. (2020, May). OVERCOMING SOCIAL INCLUSION BARRIERS FOR PEOPLE WITH INTELLECTUAL DISABILITY. In *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 4, pp. 187-195).